

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Současný stav nářečí na Hlučínsku

Present State of Dialect in Region of Hlučín

Bakalářská diplomová práce

Hedvika Kramářová

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne

.....

Hedvika Kramářová

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. Mgr. Miroslavu Vepřkovi, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky. Také děkuji všem informátorům za jejich ochotu a spolupráci.

OBSAH

Úvod.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Dialektologie.....	7
1.1.1 Interdialekt	7
1.2 Vývoj disciplíny	8
1.3 Slezská nářečí.....	9
1.4 Publikace o slezských nářečích	11
2 Charakteristika oblasti	13
2.1 Geografické vymezení Hlučínska	13
2.1.1 Bolatice	14
2.2 Historie obce Bolatice	15
2.2.1 Dějiny do konce středověku	15
2.2.2 16. - 18. století	16
2.2.3 Bolatice jako součást Pruska do 1. světové války	17
2.2.4 Období po 1. světové válce.....	17
3 Metodologie	19
3.1 Charakteristika informátorů	21
3.1.1 Mládež (15–24 let).....	21
3.1.2 Dospělí (25–64 let)	22
3.1.3 Senioři (65 let a více).....	22
PRAKTICKÁ ČÁST	23
4 Aktivní znalost nářečního lexika	23
4.1 1. tematický okruh – Rodina	23
4.1.1 Shrnutí.....	28

4.2	2. tematický okruh – Jídlo a vaření	30
4.2.1	Shrnutí.....	37
4.3	3. tematický okruh –Domáci prostředí.....	39
4.3.1	Shrnutí.....	44
5	Pasivní znalost nářečního lexika.....	46
5.1	1. tematický okruh - Rodina.....	46
5.2	2. tematický okruh – Jídlo a vaření	47
5.3	3. tematický okruh –Domáci prostředí.....	47
	Závěr	49
	Seznam literatury	52
	Přílohy.....	55
	Seznam obrázků a grafů.....	65

Úvod

Dialekty jsou útvary nespisovného jazyka, které se teritoriálně odlišují, jednotlivé oblasti nesou specifické rysy. Jednou z těchto oblastí je i Hlučínsko, z něhož pocházím. Mluva místních obyvatel obsahuje množství germanismů. Vzhledem k tomu, že obecně sledujeme smývání znaků nářečí a nářeční lexikum upadá do zapomnění, rozhodla jsem se zkoumat aktivní a pasivní znalost nářečí obyvatel různého věku v Bolaticích.

V první kapitole se věnujeme vymezení oboru dialektologie, předmětem jeho zájmu, vývojem disciplíny v českém prostředí, dále zmiňujeme významné autory a publikace. Uvádíme rozdělení nářečí, znaky slezské skupiny i opavské podskupiny nářečí podle *Nástinu české dialektologie* Jaromíra Běliče.

V druhé kapitole vymezujeme a popisujeme oblast Hlučínska, jmenujeme obce a města do tohoto území spadající, blíže se pak věnujeme obci Bolatice, ve které náš výzkum probíhal. Tato část obsahuje informace o geografické poloze, charakteristice obce i o její historii.

Třetí kapitola popisuje metody, které jsme pro náš výzkum použili, tedy řízený rozhovor a dotazníkové šetření. Zde zmiňujeme i kritéria pro výběr informátorů a respondentů a jejich rozdělení do tří skupin – mládež, dospělí a senioři - s přihlédnutím k jejich věku. Dále píšeme o výběru tematických okruhů a jednotlivých zkoumaných slov. Přibližujeme průběh řízeného rozhovoru a dotazníkového šetření i zpracování sesbíraných dat. Ve třetí kapitole se nachází oddíl s charakteristikou informátorů.

Čtvrtá kapitola je již praktickou částí, v níž popisujeme aktivní znalost nářeční slovní zásoby ve všech skupinách a zpracováváme zde lexikum užitá při řízených rozhovorech. Hesla jsou rozdělena do tří tematických okruhů a za každým okruhem se nachází dílčí shrnutí. U každého hesla najdeme výčet variant, které byly uvedeny, dále pak zmínku o tom, jak často byly použity. Výsledky pak konfrontujeme s Českým jazykovým atlasem a elektronickým nářečním slovníkem, popř. se Slovníčkem Michaely Šrámkové. V zajímavých případech zmiňujeme i původ jednotlivých výrazů.

V páté kapitole ukazujeme, jaká je pasivní znalost jednotlivých slov. Odpovědi z dotazníků jsme zavedli do tabulky, která je přílohou této práce. Na základě těchto dat pak komentujeme stav u jednotlivých tematických okruhů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Dialektologie

Předmětem dialektologie je zkoumání a mapování nářečí. Nářečím rozumíme „ustálenou místní obměnu celonárodního jazyka, zeměpisně vymezitelný soubor jazykových prostředků, který slouží jako nástroj dorozumívání pouze části národa.“¹ Kellner uvádí, že je nářečí „dorozumívacím prostředkem jisté části národa (...) žijící v oblasti geograficky vymezitelné.“² Popisujeme-li rozdíly v rámci daného území, hovoříme o nářečí zeměpisném (též geografickém, teritoriálním či místním/lokálním).

Vedle něj se vyděluje nářečí sociální, u kterého pozorujeme diferenciaci na základě společenského a sociálního rozvrstvení mluvčích. U těchto nářečí je stěžejní lexikum a frazeologie. František Cuřín ve *Vývoji českého jazyka a dialektologii*³ dělí sociální nářečí na tři typy: stavovské jazyky, slangy a argot.

1.1.1 Interdialekt

Už na přelomu 18. a 19. století došlo v důsledku rozšířeného kontaktu mezi obyvatelstvem smývání rozdílů mezi jednotlivými podskupinami nářečí. Tak začaly vznikat interdialekty, v nichž jsou zachovány základní znaky společné celé skupině, jednotlivosti oblastí však ustupují. Tento proces ovlivňuje směřování nářečí k mluvenému spisovnému jazyku či obecné češtině.⁴

V českém prostředí pozorujeme pouze jeden interdialekt, a to interdialekt nářečí českých v užším slova smyslu, kterým je obecná čeština. Dialekty na Moravě a ve Slezsku si zachovávají svá specifika a zatím nebyl vznik moravského či slezského interdialektu zaznamenán.

---

1 CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 157

2 KELLNER, Adolf. *Úvod do dialektologie*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. s. 22

3 CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s. 164

4 KELLNER, Adolf. *Úvod do dialektologie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. s. 18

1.2 Vývoj disciplíny

Dialektologie se v českém prostředí jako samostatný jazykovědný obor zabývající se nářečím začala prosazovat v 2. polovině 19. století, když v roce 1864 Alois Vojtěch Šembera vydal svou práci *Základové dialektologie československé*. V následujících letech se teoretická základna rozrostla o další publikace. Do výčtu můžeme zařadit Bartošovu *Dialektologii moravskou I, II*; *Nářečí česká* Bohuslava Havránka; Kellnerova *Východolašská nářečí I, II* a *Úvod do dialektologie* Jaromíra Běliče.

Jaromír Bělič v souborném díle *Nástin české dialektologie*⁵ využil údajů sesbíraných v rámci korespondenčního výzkumu, který byl předstupněm výzkumu pro vytvoření Českého jazykového atlasu. Z jeho dělení českého území na skupiny a podskupiny jsme vycházeli v této práci.

Nářeční skupiny na českém území jsou dle Běliče následující:

- „a) nářečí česká v užším slova smyslu (v Čechách a na jihozápadě Moravy),
- b) nářečí středomoravská neboli hanácká,
- c) nářečí východomoravská neboli moravskoslovenská (včetně kopaničářských),
- d) nářečí slezská, tj. slezskomoravská neboli lašská se smíšeným pruhem česko-polským.“⁶

V *Českých nářečních textech* Arnošta Lamprechta nalezneme obdobnou klasifikaci jako u Běliče, nicméně Lamprechtova kniha kromě popisu jednotlivých skupin uvádí ukázky autentických textů pořízené v letech 1965–1974.⁷

Výše zmíněné publikace (*Nástin české dialektologie* a *České nářeční texty*) uvádějí dělení a znaky typů nářečí v jednotlivých jazykových rovinách, tedy v hláskosloví, morfologii i slovní zásobě. Lexiku se obšírněji nevěnují, uvedeny byly pouze výňatky promluv jednotlivých mluvčích, u kterých nalezneme vysvětlení nářečních výrazů, které

---

5 BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

6 Tamtéž, s. 11

7 LAMPRECHT, Arnošt a MICHÁLKOVÁ, Věra. *České nářeční texty: vysokoškolská učebnice pro filozofické a pedagogické fakulty*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 5

byly součástí úryvku. Neposkytují však jasný přehled nářečních slov z jednotlivých oblastí. Posloužily nám tedy zvláště k výčtu distinktivních rysů slezských nářečí.

Nejaktuálnější přehled v oblasti studia dialektologie přináší vydání pěti dílů *Českého jazykového atlasu* (1992–2011), k němuž vyšly také speciální *Dodatky* (2011). Součástí Atlasu jsou jazykové mapy, které zaznamenávají nářeční rozdíly v lexikální, morfologické i hláskoslovné rovině.

Tato publikace byla pro naši práci stěžejní a nejpřínosnější právě kvůli mapám, které zobrazují užívání jednotlivých nářečních výrazů a jejich modifikací, a kvůli širokému spektru zaznamenaných výrazů.

1.3 Slezská nářečí

Jak jsme již výše zmínili, v této práci jsme vycházeli z dělení Jaromíra Běliče, uvedeného v *Nástinu české dialektologie*.⁸ Hlučínsko podle něj náleží do skupiny slezských nářečí, mezi jejíž hlavní znaky patří:

I) V souboru hlásek a jejich rozvržení:

- existence souboru šesti pouze krátkých samohlásek (*a, e, i, o, u, y*), z nichž *i* a *y* jsou různé fonémy,
- zachování starého *a*, zkrácení dřívějšího *á* (*mam, pan*),
- místo bývalého dlouhého *ě* výskyt *i/y* (*mira, hřich*),
- nahrazení starého *ó* vokálem *u* (*kuň, hruza*),
- zachování starého *u*, zkrácení dřívějšího *ú* (*muka*),
- existence konsonantů *l* a *l̥* (*kel x keľ*), výskyt fonémů *dz* a *dž*, dále pak fonémů *t'*, *d'* s asibilovanou výslovností, která částečně splývá s *č* a *dž* (*ňebudžeče*).

II) Ve skloňovacích koncovkách:

- jednotná koncovka v instrumentálu plurálu *-ma* (*-ama/-oma*) či *-mi* (*-ami*),

---

8 BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: SPN, 1972. s. 285–306

- vyrovnané tvary u adjektiv mužského a středního rodu v 6. a 7. pádě (*o starym, zestarym*), podobně jako tvary stejných pádů rodových zájmen (*o tymnašym, s tymnašym*),
- odlišný tvar u 1. pádu plurálu životného maskulina tvrdých přídavných jmen a rodových zájmen a uneživotného mužského rodu, ženského a středního rodu (*čynašystaři x ty naše stare*).

III) Ve slovesných tvarech:

- tvar slovesa být v 1. osobě singuláru *sem/sym*,
- tvary imperativu s 2. osobou singuláru na -i/-y mají v 1. a 2. osobě plurálu zakončení *-imy (-ime/-ima)*, *-it'e (-ic'e/iče)*,
- rozkazovací způsob slovesa být *bud'/budz'/budž'*, *bud'my*,
- 3. osoba plurálu slovesa chtít *chcu/chcum*.

IV) Další výrazné znaky:

- přízvuk na předposlední slabice
- tvar *mi* (3.pád zájmena já) v přízvučném postavení (*mi se zda*)
- změna *v > f* (*sfuj*)
- shodný tvar 2. a 4. pádu plurálu podstatných jmen mužského rodu životného (*vidželsytychsynkuf*)
- nestažené podoby ve skloňování zájmen *muj, tvuj, svůj* (*mojeho, mojimu, moja, tvoja*)
- zakončení infinitivu na *-t'/-c'/-č*

Skupinu slezských nářečí pak Bělič dělí do tří podskupin:

- jižní (moravská), již vymezuje v okolí Štramberka, Příbora a Frenštátu pod Radhoštěm,
- západní (opavská), do níž spadá severozápadní část slezské oblasti, k východu území částečně až za Hlučín a po Klimkovice,⁹

---

⁹ Odděleně pak Studénka a Pustějov.

- východní (ostravská), která se v pásu táhne od severozápadu k jihovýchodu oblasti.

Hlučínsko, do jehož územní správy jsou začleněny také Bolatice, patří do západní (opavské) skupiny, která je charakterizována těmito hlavními znaky:

- neexistence fonémů *t'* a *d'*; na jejich místě použití *č* a *dž* (*čycho*, *džedžina*),
- výskyt *š* a *ž* za bývalé palatalizované ostré sykavky *s'az'* (*nošyč*, *žyma*),
- náhrada *s*, *z* před *č*, *dž* (*košč*) hláskami *š* a *ž*,
- výskyt hlásky *y* po souhláskách od původu tvrdých (*vysoky*, *młyn*)
- náhrada bývalého *i* hlavně po *c* a *ř* (*cygan*, *řykač*),
- v úseku kolem Hlučína - náhrada někdejšího *é* po měkkých a bývalých měkkých souhláskách *i/y* (*přynis*, *pohryb*),
- zachování téžeslabičné skupiny *aj* (*daj*),
- v 1. a 4. pádě singuláru podstatných jmen měkkého sklonění středního rodu a u měkkých rodových zájmen výskyt koncovky *-o* jako ve sklonění tvrdém (*poledňo*, *našo*),
- koncovku *-ma* v 7. pádě plurálu všech deklinací (*za starymahorama*),
- shodný tvar zvrátneho zájmena ve 3. i 4. pádě - *se* (*kup se to*).

1.4 Publikace o slezských nářečích

Mezi publikace, jež se zaměřují na lašskou (tedy slezskou) slovní zásobu patří Lamprechtův *Slovník středoopavského nářečia Lašská slovní zásoba: jihovýchodní okraj západolašské oblasti* Zdeňky Sochové. Ani jedna kniha však nereflektuje stav slovní zásoby na Hlučínsku, obě popisují lexikum jiných lokalit.

Nejnovější snahou o postihnutí nářečí na Hlučínsku je iniciativa Ústavu bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě (ve spolupráci s Katedrou informatiky a výpočetní techniky na Západočeské univerzitě v Plzni), která na základě grantu *Rozvoj vědecké práce v oblasti dialektologie* vytvořila lexikon regionálních pojmenování. V tomto lexikonu nalezneme slovní zásobu Opavska, nezachycuje tedy pouze lexikum pocházející z Hlučínska, které je pouze součástí tohoto území.¹⁰ Databáze je přístupná on-line¹¹ a poskytla nám možnost dalšího srovnání výsledků našeho výzkumu se slovy v ní uvedenými.¹²

---

¹⁰ HOLUB, Zdeněk. *Současný stav nářečí na severním Hlučínsku jako model, výzva nebo relikv?* In: ČMEJRKOVÁ, Světlá, HOFFMANNOVÁ Jana a KLÍMOVÁ, Jana. *Čeština v pohledu synchronním a diachronním: stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2012. s. 345–350

¹¹ BERGER, Jirí, HOLUB, Zdeněk, MICHALICOVÁ, Jana a MOUČEK, Roman. *Výkladový slovník* [online]. 2015 [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: <http://narecnislovník.kiv.zcu.cz/html/index.php>

¹² Tuto databázi dále v textu označujeme jako Nářeční slovník, Slovník Slezské univerzity v Opavě či elektronickou databázi.

2 Charakteristika oblasti

2.1 Geografické vymezení Hlučínska

Hlučínsko se nachází na severovýchodě České republiky v Moravskoslezském kraji. Jedná se o území mezi městy Ostravou a Opavou, které dosahuje až k hranicím s Polskem a jehož největším sídlem a přirozeným centrem je město Hlučín. Označení Hlučínsko se začalo používat až po první světové válce.¹³ Připojením Hlučínska se v roce 1920 území Československé republiky rozšířilo o 36 obcí¹⁴ s rozlohou 28 522 hektarů a přibylo přibližně 50 000 obyvatel.¹⁵ O tři roky později byly Československu přiřčeny ještě další dvě obce.

Doklady o označení obyvatel Hlučínska jako Prajzáků (u jednotlivců Prajz, Prajzák, Prajzačka, Prajzula) a regionu Prajzska, Prajzsko nalézáme v daném prostředí dodnes, jsou doloženy již z dřívější doby.¹⁶ Lidé z Hlučínska pojmenování přijali za své, sami se Prajzáky nazývají, a v tomto ohledu v nich pojmenování nevyvolává negativní konotace. Označení má původ ve spisovném slově Prusko, Prušák (něm. Preußen, Preuße).

Slovní tvar Prajz je následkem hornoněmecké delabializace diftongu [ɔʏ] u -eu- a -äu-. „Na rozdíl od labializace označuje delabializace proces, při kterém dochází k redukci podílu rtů na vzniku vokálů ü, ö, eu, přičemž vznikne i, e, ei.“¹⁷ Tento tvar slova byl běžný v Bavorsku, v bavorské jazykové oblasti Habsburské monarchie a také

13 MYŠKA, Milan. Proč studentský seminář? In: Ševčík, E. – Večerek, O.: *Několik příspěvků k dějinám Hlučínska v 16. – 20. století*. Hlučín: Slezská kulturní a vzdělávací nadace – Hlučínsko, 1994. s. 1

14 Jednalo se o tyto obce: Antošovice, Bělá, Bobrovníky, Bolatice, Bohuslavice, Dolní Benešov, Darkovice, Darkovičky, Hlučín, Hněvošice, Hošťálkovice, Chlebičov, Chuchelná, Koberice, Koblov, Kouty, Kravaře, Kozmice, Lhotka, Ludgeřovice, Malé Hoštice, Markvartovice, Oldřišov, Petřkovice, Rohov, Služovice, Strahovice, Sudice, Šilheřovice, Štěpánkovice, Velké Hoštice, Vrbka, Vřesina, Třebom, Zábřeh, Závada. (KOPA, Ondřej. Připojení Hlučínska k Československému státu 4. února 1920. In: Ševčík, E. – Večerek, O.: *Několik příspěvků k dějinám Hlučínska v 16. – 20. století*. Slezská kulturní a vzdělávací nadace – Hlučínsko, Hlučín, 1994. s. 22)

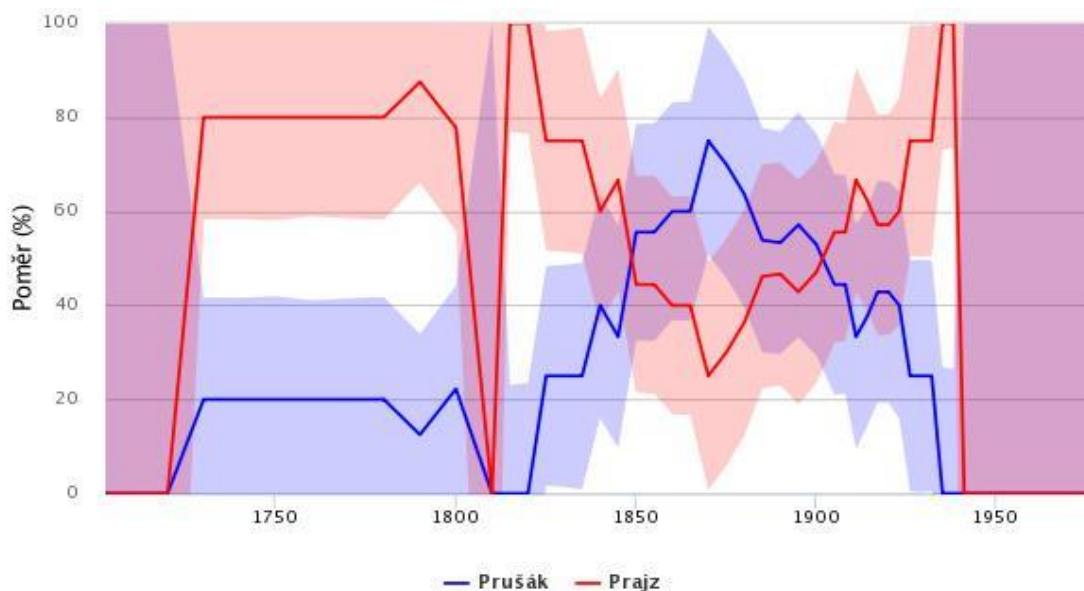
15 PLÁČEK, Vilém. *Prajzáci, aneb, K osudům Hlučínska 1742–1960*. 2., upr. a dopl. vyd. Háj ve Slezsku: František Maj, 2007. s. 35

16 HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého. IV P–Q*. 2. vyd. Praha: Academia, 1989. s. 387

¹⁷ „Im Gegensatz zur Rundung bezeichnet die Entrundung das Aufgeben der Lippenbeteiligung bei den Vokalen ü, ö, eu, so daß i, e, ei daraus entsteht.“ KIENLE, Richard von. *Historische Laut- und Formenlehre des Deutschen*. 2., durchgesehene Auflage. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1969. s. 36.

ve Vídni. Z těchto oblastí se rozšířil i do českých zemí. Delabializace proběhla i v jiných dialektech, např. německo-moravských a německo-slezských.¹⁸

Podle *Českého národního korpusu* se toto pojmenování v psaných textech začalo vyskytovat okolo roku 1730, v dalších letech míra jeho používání klesá, jak můžeme vidět na následujícím obrázku.¹⁹

Obr. 1

2.1.1 Bolatice

Obec Bolatice, jejíž současnou jazykovou situací se zaměřením na nářečí se tato práce zabývá, sousedí s obcemi Bohuslavice, Chuchelná a Kobernice a s městy Dolní Benešov a Kravaře. Leží ve vzdálenosti 12 km od Hlučína, který je přirozeným centrem oblasti. Nejbližší hraniční přechod do Polska se nachází ve vzdálenosti 6 kilometrů od obce na území Chuchelné. Bolatice, včetně osady Borová (dříve Heneberky), mají plošnou výměru 1320 hektarů, na které žije přibližně 4400 obyvatel. Jedná se tedy o druhou největší obec na Hlučínsku.²⁰

¹⁸ Za laskavé sdělení děkujeme Mag. Robertu Jodlbauerovi, za zprostředkování tohoto sdělení pak patří díky PhDr. Oldřichu Břenkovi.

¹⁹ CVRČEK, Václav, VONDŘIČKA, Pavel. *SyD – Korpusový průzkum variant*. FF UK. Praha 2011. Dostupné z: <http://syd.korpus.cz/yOEsQj7W.dia>

²⁰ Obce Hlučínska. *Informační centrum Hlučín – Moravskoslezský kraj*. [online]. [2014] [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.info.hluclin.com/?page=obce>

Název obce byl podle Rudolfa Šrámka²¹ utvořen stejně jako v případě obcí okolních (např. Bohuslavice, Hněvošice, Hoštice) příponou -ice od osobního jména Bolata a znamená „ves lidí Bolatových“. Bolata bylo pravděpodobně užíváno jako domácká podoba jména Boleslav, Bolerad, Bolebor, Bolemysl či jiného jména začínajícího na Bole-. Ze středověku jsou doloženy tři varianty označení této obce (tehdy osady), a to Bolatice,²² Boletice i Biletice.²³ Součástí Bolatic se stala dříve samostatná osada Borová, která od založení až do roku 1949 nesla název Heneberky, byla pojmenována podle jejích zakladatelů, pánů Hennů z Hennebergu. Současný název osady je přídavným jménem od slova bor, borový les.

2.2 Historie obce Bolatice

Kromě geografické blízkosti jiného slovanského národa – Poláků, sehrály velkou roli při utváření jazyka a nářečí v hlučínském regionu dějiny. Během staletí se zdejší obyvatelstvo několikrát setkalo s německými kolonizátory a desítky let spadalo pod Prusko. Pohled do historie tak ozřejmí vliv Německa, jeho národa i jazyka na tuto oblast.

2.2.1 Dějiny do konce středověku²⁴

Ačkoli první písemná zmínka o Bolaticích pochází z roku 1250, a to z listiny papeže Inocence IV., který vyjmenovává statky velehradského kláštera cisterciáků²⁵ a bere je pod ochranu, první doklady o osídlení území Bolatic pocházejí už z 2. poloviny 6. tisíciletí př. Kr.²⁶Nálezy bronzových předmětů a schránky na popel dokazují, že toto území bylo obydleno i v pozdější době.

V raném středověku přišel do oblasti Hlučínska kmen Holasiců, který zde založil svůj státní útvar Holasicko. Ten připadl Velkomoravské říši, 2. pol. 12. století pak pro toto

---

21 ŠRÁMEK, Rudolf. *Jména obcí a sídel na Hlučínsku: průvodce po místních jménech specifického regionu Moravskoslezského kraje*. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2013. s. 12

22 V tomto tvaru se promítá neprovedení staročeské přehlásky a > e na Hlučínsku.

23 ŠTĚPÁN, Vilém: *Bolatice od pravěku k současnosti*. Opava: Obec Bolatice, 2010. s. 11

24 V této kapitole jsme vycházeli z publikace PhDr. Václava Štěpána, PhD. *Bolatice od pravěku k současnosti*. (ŠTĚPÁN, Vilém: *Bolatice od pravěku k současnosti*. Opava: Obec Bolatice, 2010, 672 s.)

25 Založený r. 1205 bratrem Přemysla Otakara I. Vladislavem Jindřichem.

²⁶Jsou jimi nálezy v podobě klínových seker, sekeromlatů a motyk.

území znamenala připojení k českému státu. O pár desítek let později, na přelomu 12. a 13. století, se z Holasicka stalo Opavsko a stalo se součástí markrabství moravského, kterému vládl Vladislav Jindřich, bratr Přemysla Otakara I. Kolem roku 1228 Bolatice pravděpodobně připadly velehradskému klášteru, písemný doklad pochází až z roku 1250 a je jím výše zmíněná listina. V důsledku válek a zemědělské krize byly v následujících letech Bolatice i jiné obce zastaveny. Spory o vlastnictví Bolatic v době války během 15. století skončily vydobytím bolatického území Otíkem z Rohova, jehož držiteli se po Otíkově smrti stali jeho synové.

2.2.2 16. - 18. století

Páni z Tvorkova se stali držiteli Bolatic na počátku 16. století. V době, kdy území vlastnili, byl pravděpodobně zrušen klášterní dvůr, který se stal po spojení s dvorem Volný statkem, jež získal Jan z Drahotuš na Dolním Benešově. Protože se Oldřich z Tvorkova snažil získat celé Bolatice, prodal Janovi z Drahotuš Závadu a tím uhradil danou částku. Bolatice se v průběhu 16. století a 17. století byly Bolatice střídavě v majetku velehradského kláštera a v zástavě mnoha různých pánů.²⁷

Během stavovského povstání se moravští stavové rozhodli mimo jiné prodat statky všech klášterů (včetně Bolatic), po potlačení tohoto povstání byl ale majetek klášterům navrácen. Válka pokračovala dál, a tak se na území Slezska dostala dánská armáda a dobyla Opavu a přilehlá území, ta však navrátil císaři Albrecht z Valdštejna. Obnovené zřízení zemské pak zrovnoprávnilo češtinu s němčinou a jediným povoleným náboženstvím stanovuje katolictví, nicméně to ve Slezsku platilo až po skončení třicetileté války. Po válce bylo nutné obnovení obce, o které se starali administrátoři, kteří měli povětšinou právo zasedat na sjezdech a sněmech opavských stavů.

Jedním z těchto administrátorů byl Kristián Bohumír Hirschmentzel působící v Bolaticích v letech 1674–1692. Během doby, v níž Bolatice spravoval, pozvedl úroveň života hmotného i duchovního, založil růžencové bratrstvo, které zvýšilo úroveň vzdělání, zavedl matriky a nechal vytisknout modlitební knížky pro potřeby bratrstva v češtině. Současně inicioval různé stavební práce. Během 80. let prošla Bolaticemi

---

²⁷ Např. paní Barbora z Německé Lutyně, Beneš z Drahotuš, Alena z Drahotuš, Stanislav Opl z Bartultovic, Kateřina Lichnovská z Voštic, Václav Garský z Garsu aj.

polská vojska s králem Janem Sobieským, která se vydala na pomoc Rakousku proti Turkům. Na počátku 18. století začaly přípravy na reformu daňového systému, díky kterým je znám popis Bolatic a blízkého okolí. V první polovině 18. století však region krutě zasáhla válka vedená Friedrichem II. proti Marii Terezii kvůli získání slezského území.

2.2.3 Bolatice jako součást Pruska do 1. světové války

Po prohrané válce Marie Terezie s Pruskem tedy Hlučínsko připadlo 11. června 1742 Prusku, Bolatice však stále spadaly pod správu velehradského kláštera, s nímž udržovalo kontakt. Friedrich II. se snažil prohloubit vzdělání obyvatelstva, vyučování probíhalo v mateřském jazyce, zároveň byla vyučována i němčina. Vývoj na území Bolatic ovlivnila i situace v Rakousku – když byl Josefem II. zrušen velehradský klášter, byly roku 1784 Bolatice prodány bratřím Henneberkům. Ti na zakoupeném území založili osadu Henneberky. Kvůli finančním potížím prodali Bolatice Lichnovským, a to roku 1823.

Během první poloviny 19. století byla v Prusku vyřešena otázka poddanství a roboty. V šedesátých letech byla ve školách posílena pozice němčiny, ta se stala vyučovacím jazykem, kromě hodin náboženství. Po vítězství Pruska nad Francií a vytvoření německého císařství se situace vyostřila a němečtí učitelé dostali pokyny, kdy mohou moravštinu používat. Moravština kvůli vládním výnosům ustupovala do pozadí a byla užívána pouze doma a v kostele. V roce 1893 začaly vycházet na Hlučínsku Katolické noviny, v nichž se připomínalo, aby děti byly učeny moravské řeči, nešlo v nich však o kritiku proti německé vládě.

2.2.4 Období po 1. světové válce

Pro Německo znamenala prohra v 1. světové válce stejně jako pro Rakousko-Uhersko rozpad císařství, což mělo za následek vznik nových států včetně Československé republiky a Polska. Až do Versailleské smlouvy bylo Hlučínsko oficiálně územím nikoho, v praxi však Bolatice i ostatní hlučínské obce dále fungovaly pod správou Německa. Objevoval se zde menšinový názor, že by Hlučínsko mělo být připojeno k

Československu. K tomu nakonec došlo 4. února 1920 skrze Versailleskou smlouvu, území připadlo Československé republice na základě historické příslušnosti Slezska k českým zemím, údajů o mateřském jazyce obyvatel²⁸ a převahy moravsky (česky) mluvícího obyvatelstva.

Po připojení Hlučínska se začalo ve všech školách vyučovat v českém jazyce (vyjma Sudic a Třebomi). Hospodářská situace ve dvacátých letech byla špatná, vyskytovala se vysoká nezaměstnanost, proto mnoho zdejších obyvatel odcházelo pracovat do Německa. Kvůli zájmu o německou školu fungoval i tzv. Privatunterricht, tedy vyučování soukromými učiteli v němčině. Ve volbách získávaly vysoký počet hlasů německé politické strany, mimo jiné i Sudetendeutsche Partei. V září roku 1938 byly Bolatice připojeny přímo k Třetí říši, nebyl zaznamenán odpor obyvatel, ba právě naopak. Do škol a na úřady se opět vrátila němčina. Druhá světová válka zasáhla nejen život rodin, neboť muži byli odvedeni a bojovali za Německo, ale také vzezření celé obce, mnoho domů bylo zničeno.

Po válce se stalo Hlučínsko opět součástí Československa, vyučovacím a úředním jazykem opět byla čeština. Obyvatelé Hlučínska využívali německého občanství kvůli možnosti výjezdu a práce v Německu. V 60. letech byla v Bolaticích postavena nová škola. V současné době spolupracují obce Hlučínska pod hlavičkou Sdružení obcí Hlučínska, v rámci kterého usilují o kulturní a hospodářský rozvoj regionu.

---

28 Údaje pocházejí ze sčítání lidu k 1. prosinci 1905 (o 5 let později nebyla tato kategorie zaznamenána), ve kterém byl zohledňován mateřský jazyk. Moravci před 1. světovou válkou označovali za svůj mateřský jazyk moravštinu. (PLAČEK, Vilém. *Prajáci, aneb, K osudům Hlučínska 1742-1960*. 2., upr. a dopl. vyd. Háj ve Slezsku: František Maj, 2007. s. 29)

3 Metodologie

V této bakalářské práci jsme mapovali současný stav nářečí na Hlučínsku, konkrétně v obci Bolatice. Zaměřili jsme se jak na aktivní, tak na pasivní znalost nářečního lexika. Analýza stavu zdejšího dialektu byla provedena na základě řízených rozhovorů a dotazníků, obojí jsme prováděli ve třech skupinách – mládež, dospělí a senioři. Celkem jsme mapovali užívání 45 pojmů, 43 substantiv a dvě verba. Tato práce je založena na terénním výzkumu provedeném roku 2015 v Bolaticích. Cílem výzkumu bylo zjistit míru znalosti dialektu vymezených skupin.

Při výběru informátorů jsme se zaměřili především na to, aby jednotliví informátoři (a stejně tak respondenti dotazníku) byli rodáci z Bolatic či Borové, popřípadě aby pocházeli z některé z nejbližších obcí (Bohuslavice, Chuchelná, Kobeřice, Kravaře, Štěpánkovice) a více než polovinu života strávili v Bolaticích, abychom co nejpřesněji zachytili jazykovou situaci právě v této obci. V naší práci jsme nebrali ohled na pohlaví účastníků výzkumu, neboť na rozdíl mezi muži a ženami nebyla tato práce zaměřena. Zúčastněné jsme rozdělili do tří skupin, které jsme vymezili následovně: kategorie mládež ve věkovém rozmezí 15–24 let, dále skupina dospělých s věkovým rozpětím mezi 25 a 64 lety a kategorie senioři, do níž jsme zařadili informátory starší 65 let. Horní hranice zůstala u této skupiny neurčena.

Před zahájením terénního výzkumu jsme vymezili tři tematické okruhy, které by měly být všem informátorům bez rozdílu věku známé a blízké a neměli by tedy mít problém o nich mluvit. Byly jimi rodina, jídlo a vaření a domácí prostředí. Primárně jsme při výběru slov vycházeli z lexika zkoumaného a popisovaného v *Českém jazykovém atlase*, s přihlédnutím k jejich aktuálnosti. Selekcí jsme doplnili o další výrazy, které vycházejí z osobní znalosti tohoto jazykového prostředí.

Při zjišťování aktivní znalosti nářečí jsme použili metodu řízeného rozhovoru. Ten jsme pořizovali s každým informátorem zvlášť, v klidném prostředí. U pěti informátorů byla natáčení přítomna další osoba, která však do rozhovoru zásadně nezasahovala. Informátoři byli seznámeni s obsahem a cílem práce a byli také požádáni o souhlas s natáčením a publikováním. Před položením jednotlivých dotazů jsme s informátory vedli přibližně pětiminutový nezávazný hovor, aby se uvolnili a při samotném řízeném

rozhovoru se příliš nesoustředili na spisovnost či na nadužívání nářečí. Přesto jsme se zejména u nejstarší generace setkali s komentováním výrazů: „po našemu/spisovně se to řekne“. Zvláště u informátorů z řad mládeže bylo nutné použít návodné otázky, abychom dosáhli použití mapovaného lexika, a rozhovor tak místy nabýval dotazníkového charakteru. Několikrát se nepovedlo dovést informátora k použití daného slova, informace o jednotlivých případech jsou uvedeny v charakteristice jednotlivých slov v praktické části naší práce. Celkem jsme pracovali s 12 informátory, do každé výše vymezené skupiny tedy patřili čtyři. Rozhovory jsme natáčeli na diktafon.

Data, která jsme nasbírali v rámci řízených rozhovorů, byla konfrontována s údaji v *Českém jazykovém atlase* (dále uváděn jako *ČJA* či *Atlas*), hlučínskou slovní zásobou uvedenou v elektronické databázi vzniklé ve spolupráci Slezské univerzity v Opavě a Západočeské univerzity v Plzni (viz oddíl 1.4) a Slovníčkem, který je součástí diplomové práce Michaely Šrámkové.²⁹ Předmětem jejího zájmu byly germanismy, které ve svých dílech zmínila Jana Schlossarková, spisovatelka využívající ve své tvorbě hlučínského dialektu.

Za každým okruhem následuje krátké shrnutí, které za použití grafů reflektuje dílčí výsledky. V prvním grafu jsou vždy zaznamenány změny, které se uplatnily při pojmenovávání, výrazy dělíme do čtyř skupin, bezpříznaková slova, hláskoslovné změny, slovtvorné změny a nářeční lexikum. Druhý graf ilustruje vliv dvou cizích jazyků na použité lexikum, a to němčiny a polštiny. V případě němčiny se jedná výlučně o přejímání a počestění slovní zásoby a její vliv je tedy jednoznačný. Složitější situace nastává u polského jazyka, na jehož spisovný jazyk měla vliv čeština. Pokud tedy mluvíme o vlivu polštiny na danou slovní zásobu, máme tím na mysli jasnou motivaci nářečního slova slovem náležícím do polské slovní zásoby. Jednotkami jsou v případě těchto dvou grafů lemmata. Třetí graf pak dělí zkoumanou slovní zásobu na dvě skupiny, Neutrální výrazy a Nářeční výrazy, a odráží se v něm míra využití jednotlivých skupin slov u tří zkoumaných generací.

---

²⁹ ŠRÁMKOVÁ, Michaela. Germanismen in der Mundart des HultschinerLändchens. Am Beispiel der literarischen Werke von Jana Schlossarková / Germanismy v nářečí Hlučínska. Na příkladu literárního díla Jany Schlossarkové. Ostrava, 2012. bakalářská práce (Bc.). OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Filozofická fakulta.

Pasivní znalost hlučinského dialektu byla zkoumána pomocí dotazníků. V první části dotazníku měli respondenti vybrat nářeční výraz odpovídající spisovnému slovu, ve druhé části pak přiřadit spisovný výraz ke slovu uvedenému v nářečí. Ke každé položce byly nabídnuty čtyři možnosti odpovědi, včetně „nevím“ a „jiný význam“, u které jsme očekávali vysvětlení samotného respondenta. Dotazník byl anonymní, snažili jsme se zachovat rovnoměrnost v početním zastoupení skupin, v každé skupině jsme oslovili 20 respondentů. V případě dotazníkového šetření jsou data zpracována pomocí tabulek, do nichž je možno nahlédnout v přílohách. Stejně jako u popisu aktivní znalosti sumarizujeme výsledky dotazníků po jednotlivých významových okruzích, popisujeme hlavní tendence a ilustrujeme je pomocí grafů.

K práci jsou přiloženy nahrávky jednotlivých rozhovorů. Vzhledem k tomu, že jsme zkoumali pouze lexikum, nepovažovali jsme za nutné pořizovat přepisy všech záznamů.

3.1 Charakteristika informátorů

Všichni účastníci řízených rozhovorů byli bolatickými rodáky, povinnou školní docházku absolvovali v místní škole a celý život zde bydlí.

3.1.1 Mládež (15–24 let)

Prvním informátorem byl osmnáctiletý muž, žijící v rodinném domě s rodiči, bratrem a prarodiči a v současné době studuje v Ostravě na střední škole uměleckého zaměření.

Druhou informátorkou byla žena stará 19 let, žije v rodinném domě s tetou a přítelem, dříve bydlela v bytě s rodiči a sestrou. Po základní škole šla na pedagogickou školu do Krnova, kde nyní studuje čtvrtým rokem.

V případě třetího informátora se jednalo o dvaadvacetiletého muže, který momentálně studuje na středním odborném učilišti v Opavě. Žije v rodinném domě s rodiči a sestrou.

Čtvrtá informátorka byla patnáctiletá studentka gymnázia v Opavě. Bydlí v rodinném domě s babičkou, rodiči a sestrou.

3.1.2 Dospělí (25–64 let)

Prvním informátorem byl devětadvacetiletý muž, žijící v rodinném domě s manželkou ze Zlínska, rodiči a bratrem. Vystudoval střední odbornou školu, nyní pracuje jako dělník a strojník v místních Technických službách.

Druhou informátorkou byla jednačtyřicetiletá žena, která žije v rodinném domě s neteří a jejím přítelem. Absolvovala střední školu ekonomického zaměření a momentálně je zaměstnána jako administrativní pracovnice ve firmě na Opavsku.

Třetí informátorkou byla rovněž žena, 31 let, která bydlí v rodinném domě s manželem, dětmi, rodiči a strýcem. Vystudovala střední zdravotnickou školu a pracovala jako zdravotní sestra, momentálně je již 10 let na mateřské dovolené.

V případě čtvrtého informátora šlo o dvaapadesátiletého muže žijícího v rodinném domě s manželkou, dcerou, synem a jeho manželkou. Vyučil se malířem a nyní pracuje v Ostravě jako zaměstnanec bezpečnostní služby.

3.1.3 Senioři (65 let a více)

První informátorkou byla pětasedmdesátiletá žena, která žije v rodinném domě se synem a jeho rodinou. Pracovala v bolatické firmě zpracovávající tkaniny, nyní je v důchodu.

V případě druhého informátora se jednalo o dvaasedmdesátiletého muže, který žije sám ve svém domě. Vystudoval střední průmyslovou školu a pracoval jako technik radiokomunikace. Ačkoli je již v důchodu, dělá průvodce místního skanzenu.

Třetí informátorkou byla žena, 68 let, jež bydlí v rodinném domě s manželem a rodinou dcery. Vyučila se prodavačkou a v tomto oboru i celý život pracovala, momentálně je v důchodu.

Čtvrtou informátorkou byla šestasedmdesátiletá žena, která žije v rodinném domě s manželem a rodinou dcery. Má výuční list v oboru kuchař-číšník, pracovala v hospodě a v místním podniku zpracovávajícím přírodní a umělá vlákna, nyní je v důchodu.

PRAKTICKÁČÁST

4 Aktivní znalost nářečního lexika

4.1 1. tematický okruh – Rodina

Babička

V rozhovorech s informátory jsme zaznamenali použití tří různých variant označení babičky. Byla to slova *babička*, *oma* a *stařenka*. První jmenované bylo použito napříč všemi generacemi a jednalo se zároveň o označení nejfrekventovanější. Oproti tomu stál pouze jediný výskyt slova *stařenka*, a to u informátorky z řad seniorů. Skupina dospělých a seniorů používala výrazu *oma*. *Omapoužil* i jeden informátor ze skupiny nejmladších, v jeho podání však šlo o označení prababičky. Slovo *omapochází* z němčiny (*dieOma*), je tedy germanismem převzatým z tohoto jazyka buď již za pruské éry, nebo později v době, kdy bylo Hlučínsko součástí Třetí říše.

V ČJA byl oblasti Hlučínska přiřazen výraz moravského *stařenka*, jehož použití bylo u našich informátorů minimální. V č. 822 zaznamenali terénní pracovníci výskyt výrazu *oma*, který naši informátoři vyjma nejmladší skupiny uváděli. Oba výrazy jsme našli i v Nářečním slovníku Slezské univerzity. Při výběru slov hrál roli historický vývoj – senioři vyrůstali v době okupace a 2. světové války, kdy byla úředním jazykem němčina. Generace zástupců skupiny dospělých zřejmě přebrala úzus svých rodičů při označování prarodičů.

Dědeček

Stejně jako u předchozího výrazu se při našem výzkumu vyskytla tři slova označující prarodiče mužského pohlaví, a to *děda*, dále deminutivní tvar *dědeček* a výraz *opa*. Jistou zvláštností bylo, že mládež používala pouze slovo *děda*, nezaznamenali jsme tedy ani jedno deminutivní označení. Informátoři střední generace pak při popisu rodiny používali slov *dědeček* a *opa*, které pochází stejně jako výše zmíněné *oma* z němčiny. U nejstarší skupiny bylo možné pozorovat použití všech tří variant. U označení *opa* jde o germanismus (*der Opa*).

Náš výzkum nepotvrdil výskyt moravského slova *staříček*, který tvůrci ČJA zaznamenali v příslušné oblasti na jazykových mapách. Germanismus *opaužili* informátoři nejstarší a zástupci skupiny dospělých. Jeho výskyt byl zaznamenán i v elektronické databázi hlučínského nářečí. Důvody byly zřejmě stejné jako u předchozího slova.

Děvče

Při označení mladé osoby ženského pohlaví bylo použito sedm různých výrazů, *děvče*, *děvucha*, *děucha*, *dževucha*, *holčička*, *holka* a *slečna*. Zástupci kategorie mládež užívali spisovných výrazů *děvče*, *holka*, jeden z nich použil nářeční *děvucha*. Tři zbývající informátoři uvedli taktéž tento výraz, dále jsme pozorovali slova, která vznikla hláskovými změnami od tohoto základu – *děuchaa* *dževucha*. Jedna reprezentantka skupiny dospělých zmínila slovo *holčička*, v jejím idiolektu se však vyskytuje větší množství deminutiv, neboť je již 10 let na mateřské dovolené. Jeden senior uvedl pojmenování *slečna*. Označení *děvucha* je slovotvornou variantou slova *děvče*, na které mělo vliv polské *dziewucha*.

V tomto případě náš výzkum korespondoval s údaji v ČJAi s Nářečním slovníkem, v nichž jsme našli výraz *děvucha*. Toto označení použila nadpoloviční většina informátorů, což svědčí o zakořenění a tradici používání tohoto výrazu na Hlučínsku.

Chlapec

Ve všech skupinách jsme zaznamenali použití nářečního výrazu *synek*, vedle něj se pak vyskytly dva ještě další, *hoch* a *kluk*. Mládež nejčastěji používala výrazu *kluk*, oproti tomu ve zbývajících skupinách dominovala varianta *synek*, dokonce byla vyslovena v šesti z osmi případů.

Naše výsledky se shodovaly s ČJA, neboť i v něm byl pro oblast Hlučínska uveden nářeční výraz *synek*, jehož používání potvrdila i přítomnost tohoto výrazu v Nářečním slovníku. Ostatní varianty uvedené našimi informátory byly v souladu se spisovnou češtinou.

Kmotr a kmotra

Použití slov bylo u těchto dvou zkoumaných výrazů obdobné. Kromě tří informátorů použili všichni spisovné označení *kmotr*, *kmotra*. Jeden informátor z nejmladší generace užil pro kmotru výraz *kmotřička*, u dospělých a u seniorů jsme zaznamenali shodně jednu nářeční *křesniček*, *křesnička*. Jednou bylo použito souhrnné označení *kmotři*, další informátor pak slovo *kmotr* vůbec nepoužil. Oba výrazy *křesniček*, *křesnička* vznikly univerbizací slov křestní otec/křestní matka.

V ČJA jsme našli výraz *křesniček* a *křesnička*. V Nářečním slovníku jsme toto označení také našli, přisuzuje se mu však jiný význam, a to *kmotřenka*. Nářeční výrazy použili pouze dva naši informátoři. Můžeme tedy říci, že tato slova ze slovní zásoby postupně mizí.

Matka

Při označení matky byla velmi často uváděna hypokoristika *mamka* a *maminka*, všichni informátoři z nejmladší generace shodně použili pojmenování *mamka*, jeden výskyt tohoto slova jsme zaznamenali také u generace střední. *Maminka* bylo zmíněno dvakrát, jednou ve skupině dospělých, jednou u seniorů. Jeden reprezentant z nejstarší generace uvedl pojmenování *matka*, taktéž jednou bylo použito slovo *muter*, které je germanismem.

U střední a nejstarší generace dominoval výraz *mama*. Existují hned tři možnosti, které mohly současnou podobu slova ovlivnit:

- 1) Varianta slova *máma*, ve kterém se však uplatnil jeden z nejvýraznějších rysů slezských nářečí – krácení vokálů.
- 2) Polský výraz *mama*, který odpovídá českému *maminka*, *mamka*, *máma*.³⁰
- 3) Německé *die Mama*, synonymní k *die Mutter*,³¹ což v překladu znamená *máma*.

Slova *matička* a *mamulka*, která byla zavedena do map ČJA pro obce Hlučínska, se v rozhovorech provedených v rámci našeho výzkumu nevyskytla ani jednou. Oblastní použití slova *maminka* bylo prokázáno, častější však byl výraz *mama*, taktéž v této

³⁰ Mama. Słownikjęzykapolskiego PWN [online]. Warszawa: WydawnictwoNaukowe PWN, 2014 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/mama.html>

³¹Mama. DUDENonline. DUDEN–WÖRTERBUCH. [online]. 2013 [cit. 2015-03-26]. In © BibliographischesInstitut GmbH. Dostupné z: <http://www.duden.de/rechtschreibung/Mama>

oblasti ČJA doložený. Při procházení Nářečního slovníku jsme nezaregistrovali ani jeden z uvedených lexémů.

Muž

Mládež ve většině případů užíla slova *muž*, jednou se vyskytlo označení *chlap*. Dva informátoři použili slova *pan*. Taktéž dvakrát bylo při označení neznámého muže zmíněno slovo *onkel*, Jiní informátoři užíli tento výraz při označení strýce (viz níže). Nejrozmanitějšího lexika bylo používáno v nejstarší skupině, kromě již výše uvedených jsme zaznamenali slova *chlap* a *chlop*, jehož dva informátoři užíli v podobě s tvrdým ě. Jeden informátor vůbec slova označujícího dospělou osobu mužského pohlaví nepoužil. Nespisovné výrazy jsou slovy přejatými, jeden patří mezi germanismy, z *der Onkel*, jenž může být překládán ve významu muž,³² druhý, *chlop*, je ovlivněn polským jazykem.

I v našem výzkumu se tedy objevila varianta uvedená v ČJA, naše výsledky tedy částečně korespondovaly s údaji v *Atlase*, taktéž v Nářečním slovníku je slovo *chlop* uvedeno. Daný výraz však užívali pouze informátoři ze skupiny dospělých a seniorů.

Otec

Slovo otec nám nabídlo vůbec nejširší spektrum použitých výrazů, a to sedm. Byly jimi *fater*, *otec*, *papa*, *tata*, *tatik*, *tatínek* a *taťka*. Všichni zástupci skupiny mládeže shodně použili označení *taťka*. Téhož použil i jeden informátor dospělý, který zmínil i hypokoristikontatínek. Všichni zbylí informátoři střední skupiny označili otce slovem *tata*. Varianty, které se vyskytly u nejstarší skupiny pouze jednou, jsou *fater* a *papa*, obě pocházejí z němčiny – od *der Vater* a *der Papa*, jejichž doslovným překladem je otec, tatínek; dále pak *tatika* a *tatínek*. Nejčastějším slovem uváděným pro označení tatínka v poslední skupině bylo *otec* (třikrát) a *tata* (dvakrát).

Naše výsledky se nelišily od údajů uvedených v ČJA, nicméně výraz *tatik* se vyskytl minimálně – pouze jednou, nejčastěji bylo použito označení *tata* a *taťka*, druhé jmenované však nemůžeme zařadit do nářečního lexika, neboť jde o označení vyskytující se na celém území České republiky. Nářeční slovník neuvádí ani jedno ze

---

³²Onkel. DUDEN online. DUDEN–WÖRTERBUCH. [online]. 2013 [cit. 2015-03-26]. In © Bibliographisches Institut GmbH. Dostupné z: http://www.duden.de/rechtschreibung/Onkel_Verwandter_Erwachsener

slov zmíněných našimi informátory, naproti tomu je označení *fater* uvedeno ve Slovníčku Šrámkové.

Strýc

Když jsme mapovali výrazy označující otcova/matčina bratra, byl nejčastějším výrazem, jenž se vyskytoval ve všech skupinách, *strejda*. Druhé nejfrekventovanější slovo bylo spisovné *strýc*, v některých případech zbavené kvantity. Další variantou označení bylo *stryk*. Tyto dva tvary vzniklé z praslovanského základu *stryj* v češtině koexistují.³³ Poslední pojmenování odpovídající slovu strýc bylo *onkel*. Výraz *onkel* je stejně jako pojmenování *fater*, *muter*, *oma* a *opa* germanismem (*der Onkel*).

Nářeční varianty slova strýc se bohužel neobjevily v ČJA, neměli jsme tedy možnost porovnat naše výsledky s údaji v *Atlase*. V těchto případech jsme pozornost obrátili na Nářeční slovník, ve kterém jsme obě slova našli. Ve Slovníčku Šrámkové jsme zaznamenali pouze označení *onkel*. U našich informátorů však bylo častější užívání slov *strejda*, *stryc* a *stryk*.

Teta

Při mapování označení tety se opět projevila shoda u nejmladší generace, která jednohlasně používala výrazu *teta*, jenž se hojně vyskytoval i u generace střední. Pouze jediný informátor z této skupiny vybočoval, a to použitím výrazu *tetička*. U nejstarší skupiny jsme zaznamenali tři různé varianty. Jednou bylo užito slovtetaa *tante*, zbylí dva informátoři použili výrazu *četka*. Dalším v řadě germanismů je tedy *tante*, pocházející z německého *dieTante*. Výraz *četka* vznikl pravděpodobně postupnými slovotvornými změnami, na počátku bylo slovo *tetka*, které prošlo změkčením první slabiky (*t'etka*) a následně byla asibilována výslovnost na *četka*.

Ani tento výraz nebyl v rámci ČJA mapován. V Nářečním slovníku se pro označení tety nachází pouze označení *četka*, Šrámková pak ve Slovníčku uvádí výraz *tante*. Pomineme-li spisovné označení *teta* a deminutivní tvar *tetička*, jenž byl použit pouze jednou, můžeme konstatovat, že *teta* se v Bolaticích nářečně označuje slovy *tante* a *četka*.

---

³³ Hovorna: Strýc. *Našeřeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1923, 7(2): 64. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1962>

Tchán a tchyně

V případě označení tchána a tchyně jsme se setkali většinou právě s těmito dvěma spisovnými výrazy, zmínily je dokonce $\frac{3}{4}$ informátorů. Ostatní použili při pojmenování tchána slova *švigerfater* či *švigerfoter*, u pojmenování tchyně se projevila jistá analogie, když byla použita kompozita *švigermutter* a *švigermutra*. V obou případech můžeme poukázat na německý původ nářečních slov, neboť jsou přejaty z *der Schwiegervater* a *die Schwiegermutter*. U nářečního *švigerfoter* proběhla nepravidelná změna *a > o*. U slova *švigermutra* pravděpodobně došlo nejprve k elizi vokálu *e* a posléze k přidání české koncovky *-a*.

Ani v tomto případě jsme lexikum nemohli srovnat s *ČJA*, neboť tyto výrazy nebyly zaznamenány na jazykových mapách. V Nářečním slovníku se vyskytuje pouze slovo *švigermutter*, navíc se uvádí odlišný význam – teta. Označení *švigerfater* a *švigermutter* se však objevila v práci Šrámkové. Vedle spisovného pojmenování se tedy používají výrazy přejaté z němčiny.

Žena

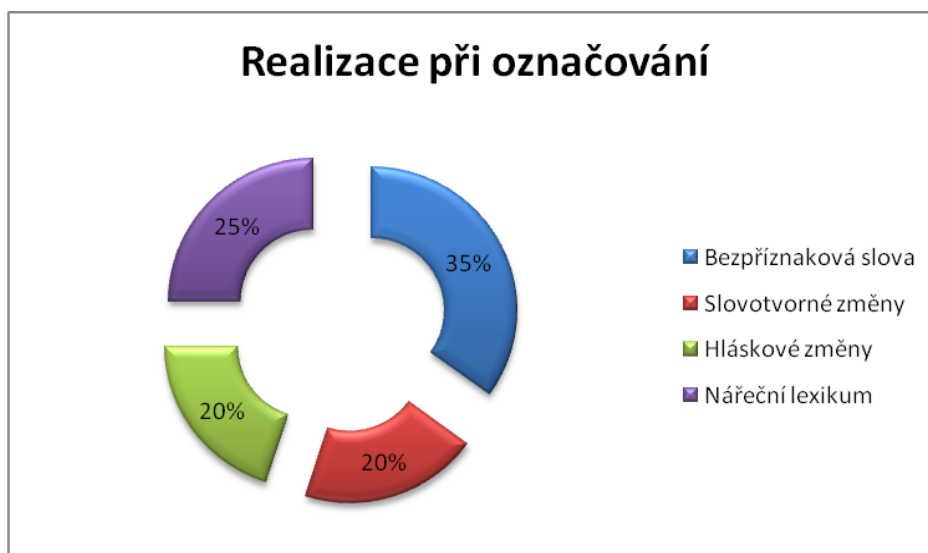
Nejčastěji používaným slovem při popisu osoby ženského pohlaví bylo v celkovém součtu všech generací *baba*, zmínila jej polovina informátorů. U mládeže byla nejvyšší frekvence spisovného označení *žena*, jež bylo použito třikrát. Stejného počtu dosáhl u střední a nejstarší skupiny výraz *paní*. Zaznamenali jsme také jeden výskyt deminutivního *babka*. Dva informátoři použili slov zmíněných již při mapování výrazu *teta – tetka a tante*.

V *ČJA* bylo zaneseno jako nářeční slovo *baba*, kterého při opisu slova *žena* použila polovina našich informátorů. Můžeme tedy říci, že náš výzkum potvrdil stav zachycený *ČJA*.

4.1.1 Shrnutí

V rámci tematického okruhu *Rodina*, v němž jsme kromě pojmenování rodinných příslušníků sledovali i označení osob mužského a ženského pohlaví dospělého i mladšího věku, ukazuje graf č. 1, jaké změny se vyskytly u jednotlivých pojmů, které informátoři použili. Počítali jsme lemmata, nikoli jejich frekvenci. Nejčastěji bylo použito neutrálního lexika, dále lexika nářečního, v menší míře se pak uplatnily změny

hláskové (zejména krácení vokálů, použití *lna* místo *la dže* místo *dě*) a změny slovtvorné (např. u *tatínek –tata - tatik*).U některých slov se realizovaly změny na více rovinách, např. ve slovtvorbě i v hláskosloví (*tatínek – táta – tata*), taková slova pak přiřazujeme dle primárního rysu.

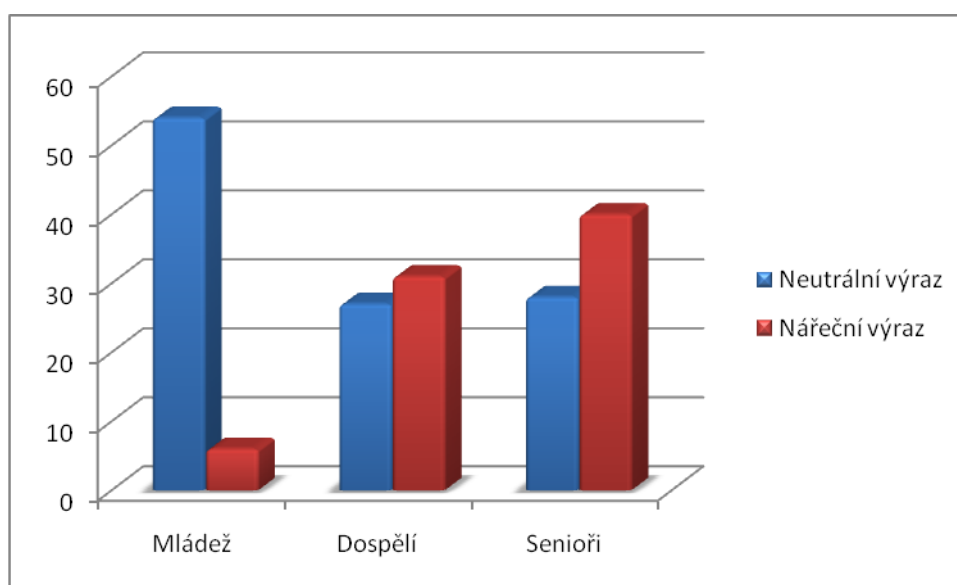
Graf č. 1

V Grafu č. 2 jsme pozorovali, jaké cizí jazyky měly na uvedená slova vliv. Zásadní byl vliv jazyka německého a polského. Jsme si vědomi toho, že se při jazykovém vývoji čeština a polština navzájem ovlivňovaly. Proto uvlivu polštiny nebereme v potaz znaky, které jsou současně znaky polského jazyka a opavské nářeční podskupiny. Následující graf vypovídá o tom, že silnější vliv na lexikum měla němčina.

Graf č. 2

Dalším aspektem, který jsme sledovali, bylo frekvenci využití nářečních výrazů u jednotlivých věkových skupin. Pojmenování jsme rozdělili do tří kategorií, první reflektuje používání jednotlivých hesel, druhá počet užití spisovných synonyma a do třetí počítáme slova nářeční včetně těch, ve kterých proběhly typické hláskové změny (např. krácení vokálů). Nejvýrazněji se tendence k používání spisovného lexika projevila u mládeže, dospělí pak používali spisovné a nářeční výrazy přibližně stejnou měrou. U seniorů se projevila převaha slov nářečních, ale ani podíl spisovných výrazů není zanedbatelný. Obecně můžeme konstatovat, že společně s věkem narůstalo užívání nářečního lexika.

Graf č. 3

4.2 2. tematický okruh – Jídlo a vaření

Brambory

Při použití výrazu, který měl označovat brambory, bylo napříč skupinami stejně často užíváno pojmů *brambory* a *kobzole*. Zaznamenali jsme u nich shodný počet výskytů, oba byly použity celkem sedmkrát, někteří z informátorů tedy užili obě slova. Jak uvedla Marie Korandová ve svém článku v časopise *Naše řeč*,³⁴ V. Machek považuje

³⁴KORANDOVÁ, Marie. O českých nářečních názvech pro brambory. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1962, 45(5-6): 181-192. ISSN 0027-8203. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4903#_ftn7

slovo *kobzol* (v plurálu *kobzole*) za jeden z ukrajinských prvků řeči lašských pastevců. Sama však zmínila i polské a ukrajinské nářeční názvy brambor, které jsou na Hlučínsku používanému výrazu *kobzole* blízké.

Výsledky našeho výzkumu souhlasí s údaji zaznamenanými v *ČJA*. Jeho užívání ilustruje i přítomnost pojmu *kobzole* v Nářečním slovníku. Aktivní znalost tohoto výrazu ve všech skupinách svědčí o jeho zakotvení v mluvě místních obyvatel.

Drobenka

Taktéž u slova označujícího směr na zdobení koláčů informátoři uvedli pouze dvě varianty, a to spisovné *drobenka* a nářeční *posypka*, které bylo užito v deseti z třinácti případů. Jeden informátor, jenž patřil do skupiny nejstarších, použil obou výrazů, které zároveň okomentoval jako nářeční a spisovný.

Oblastí, ve které se používá nářeční výraz *posypka*, je podle *ČJA* téměř celé Slezsko a přilehlá část území Moravy. I v tomto případě tedy můžeme prohlásit jednoznačnou shodu výsledků našeho výzkumu s *ČJA* a jasnou tendenci k užívání nářečního výrazu, který je zapsán i v Nářečním slovníku.

Jíška

Zaznamenali jsme celkem čtyři varianty pojmenování zahušťovacího prostředku do polévek, byly jimi *jíška*, *zapařka*, *zavařka* a *zasmažka*. Všichni reprezentanti nejmladší skupiny použili označení *jíška*, tentýž výraz zmínili ještě další dva informátoři. Čtyři informátoři zmínili označení *zasmažka*, které je v *SSJČ* uvedeno jako spisovné synonymum ke slovu *jíška*. U tohoto výrazu jsme tedy mohli sledovat ztrátu kvantity pro tuto oblast typickou. Slovo *zapařka* vzniklo od slovesa *zapařit*. Vzniklo zřejmě analogicky s nářečním označením *zavařka*. Oba výrazy byly uvedeny pouze jednou.

Pro území Moravy a Slezska je na mapách *ČJA* zakresleno slovo *zasmažka*, označení *zapařka* je pouze místní, jeho výskyt je zaznamenán i v č. 808 a 820, které byly pro náš výzkum výchozími body při srovnání. Na základě našeho výzkumu k nim můžeme přidat ještě označení *zavařka*. Žádné z těchto pojmenování není uvedeno v Nářečním slovníku.

Knedlík

Při rozhovorech s informátory jsme zaznamenali pouze tři varianty označení knedlíku. Ve všech skupinách bylo nejčastěji použito spisovného slova knedlík, v němž došlo stejně jako u některých předchozích výrazů ke zkrácení vokálu, vzniklo slovo *knedlik*. Zmínilo jej celkem jedenáct informátorů. Další pojmenování knedlíku bylo *knedel* (pl. knedle), který – stejně jako spisovné označení – vychází z německého *dieKnödel*. V tomto slově proběhlo přizpůsobení německé hlásky *ö* na české *e*. Jeden z informátorů pojmenoval knedlík jako *halečku*. To je deminutivem slova *hálek* pocházejícího od praslovanského *gala* (koule).³⁵

V *ČJA* nalzáme hned tři místní varianty pro označení knedlíku, a to *šiška*, *knedle* a *halečka*. Ani jeden z našich informátorů však označení *šiška* nezmínil, z těchto tří se tedy podle našeho výzkumu používá pouze *knedel/knedle* a *halečka/halečky*. Oba výrazy zaznamenává i Nářeční slovník.

Krupicová kaše

Informátoři použili sedmi různým pojmů při označení krupice: *grys*, *kaša*, *kaše*, *krupica*, *krupice*, *krupička*. Dva z nich tohoto výrazu vůbec nepoužili, naproti tomu se u jiných vyskytlo užití dvou různých výrazů. U nejmladší skupiny byly vyřčeny hned čtyři varianty, po jednom výskytu mají *grys*, *kaše* a *krupica*, dvakrát bylo užití varianty *krupice*. Zástupci střední skupiny použili výraz *grys* a *krupice*. U nejstarší generace se vyskytla již zmíněná pojmenování *grys*, *kaša* a *krupice*, kromě nich bylo použito ještě deminutiva *krupička*. Každé toto pojmenování bylo uvedeno pouze jednou. Nejfrekventovanějším označením bylo slovo *grys*, následováno slovem *krupice*. Díky použití dvojic výrazů *krupice*, *krupica* a *kaše*, *kaša* jsme mohli pozorovat kolísání v koncovce (-e/-a). Slovo *grys* pochází z německého jazyka, doslovný překlad sousloví *krupicová kaše* je však *der Grießbrei*.

ČJA nepřináší informace o slovech, která jsou používána při označení krupicové kaše. V Nářečním slovníku je pro toto jídlo zapsán výraz *grys*, který jsme zaznamenali během našich rozhovorů. Kromě něj je hojně používáno slov *krupice/krupica* a *kaše/kaša*.

---

³⁵ BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas 1. 2.*, elektronické, opravené a doplněné vydání, Brno: Akademie věd České republiky, Ústav pro jazyk český, 2012. s. 212

Lžice

Nejfrekventovanějším výrazem, jenž označuje nástroj, jímž se jí polévka, popř. jiné jídlo, byl během našich řízených rozhovorů výraz *ležka*, zmíněný pětkrát. Dále jsme zaznamenali dva výskyty výrazu *ležka*, který se liší pouze výslovností hlásky l. Vliv na podobu tohoto označení měla zřejmě polština, v níž je odpovídajícím výrazem lžyka. I u této položky jsme zaregistrovali kolísání koncovky (-e/-a), a to při použití slov *lžice* a *lžica*. Dva informátoři uvedli při označení nástroje, kterým jí polévku, deminutivum *lžička*.

Na mapách ČJA je zakreslen výskyt slova *ležka*, naše výsledky tedy se záznamy *Atlasu* korespondují. Stejně tak je toto slovo součástí elektronické nářeční databáze. Dále se vyskytla označení *lžica*, *lžice* a lžička, která jsou běžná na celém území, je v nich však patrné krácení vokálů, u varianty *lžica* je navíc použito místní koncovky -a, která alternuje spisovné koncovce -e.

Míchaná vejce

Pokrm z usmažených vajíček pojmenovali naši informátoři čtyřmi různými slovy, v rozhovorech s nejmladšími informátory bylo každé z nich použito právě jednou. Derivací od adjektiva smažený vznikly hned tři z nich, *smaženica*, *smaženice* a *smažinka*. Ve slově *smaženica*, které bylo nejfrekventovanější, opět pozorujeme koncovku -a místo -e, stejně jako u dvojic kaša/kaše, krupica/krupice a lžica/lžice. O jeden výskyt méně měl výraz *smažinka*, byl zmíněn čtyřikrát, oproti tomu se pojmenování *smaženice* se vyskytlo pouze jednou. Posledním uvedeným slovem bylo *vaječina*, které zmínili dva informátoři.

Podle ČJA se na Hlučínsku používají výrazy *smažinka* a *vaječina*. O slově *vaječina* se hovoří i v Nářečním slovníku. Na základě našeho výzkumu můžeme tato dvě slova doplnit o výraz *smaženica*, které bylo použito nejčastěji a vyskytlo se pětkrát.

Sběračka

Pro kuchyňské náradí, kterým se nabírá polévka, nalezneme v *SSJČ* hned dvě varianty označení, sběračka a naběračka. Druhý jmenovaný výraz hojně užívali informátoři všech věkových skupin, celkem se toto označení vyskytlo jedenáctkrát. Kromě slova *naběračka* jsme zaznamenali další tři různá označení, která zaznamenala shodně po

jednom výskytu, *šeblefla*, *šebležka* a *velkaležka*. První z nich bylo převzato z němčiny, od kompozita der Schöpflöffel, proběhla však asimilace znělosti (neznělé p se změnilo ve znělé b) a byla přidána koncovka -a, typická pro feminina. Druhé slovo, *šebležka*, které zmínil jeden informátor z nejstarší generace, je také kompozitem, jehož zvláštnost spočívá v tom, že první část přebírá z německého slovesa schöpfen (nabírat), druhou část je pak nářeční varianta slova lžíce, tedy ležka. Sousloví *velka ležka*, které použil taktéž jeden zástupce nejstarší skupiny, jednoduše odkazuje k velikosti daného nástroje oproti běžné lžici.

Podle ČJA se na zkoumaném území vyskytla dvě slova, *naběračka* a *velkaležka*. Ta použili i naši informátoři, naše výsledky tedy korespondují s údaji ČJA. Můžeme však přidat další dva výrazy – *šeblefla* (který se nachází i v Nářečním slovníku) a *šebležka*.

Omáčka

Při označení husté tekutiny podávané k jídlu použili účastníci řízených rozhovorů čtyř variant pojmenování, a to spisovné *omáčka*, dále pak *omačka*, které se odlišuje od spisovného označení pouze ztrátou kvantity, a nářeční *zozas* variantou *zóza*. Dva informátoři použili dvou výrazů. Spisovný výraz použil pouze jeden informátor, jeho variantu zbavenou kvantity zmínilo sedm informátorů. Naproti tomu nářeční *zoza* zmínilo celkem pět informátorů, jednou bylo vysloveno jako *zóza*. Nářeční výraz *zoza* byl přejat z německého die Soße, došlo zde k distantní asimilaci konsonantů a změně koncovky z -e na -a.

Výsledky našeho výzkumu nesouhlasí se svodnou mapou uvedenou v ČJA, na které byl zakreslen výskyt slova máčka. Naši informátoři toto slovo neuvedli ani jednou. O tom, že označení *zoza* patří do hlučínského lexika, svědčí nejen to, že je součástí elektronické databáze místní slovní zásoby, ale také využívání tohoto slova našimi informátory.

Patka chleba

V rámci řízených rozhovorů naši informátoři zmínili celkem čtyři ekvivalentní výrazy označující první část bochníku chleba vzniklou při jeho ukrojení. Pět informátorů použilo spisovného slova *patka*, stejný počet výskytů jsme zaregistrovali také u pojmenování *skromek*. Dále jsme zaznamenali výskyt označení *skrojek*. Toto slovo uvedli celkem čtyři informátoři. Pouze jednou bylo uvedeno pojmenování *sklípek*.

Ačkoli *ČJA* mapuje nářeční ekvivalenty pro poslední zbylou část bochníku chleba, je srovnání s těmito relevantní, neboť v komentáři k tomuto lexiku je uvedeno, že tyto výrazy odpovídají i první odkrojené části bochníku, jejíž označení jsme sledovali v našem výzkumu. Výsledky se částečně liší. Širší oblasti obklopující dvě obce, které jsou nejbližší Bolaticím, v nichž jsme mapovali stav nářečí, je přiřazen výraz *skrojek*, jehož naši informátoři užívali hojněji než oblastního sklípek, zakresleného v č. 820 a uváděného v Nářečním slovníku. Chybí zde však hojně užívaný výraz *skromek*.

Poklička

Při označení poklopu na hrnec jsme zaznamenali široké spektrum synonymních výrazů, bylo jich celkem sedm – *dekel*, *denco*, *denko*, *poklice*, *poklička*, *poklop* a *víčko*. Nejfrekventovanějšími výrazy byla slova *denco* a *poklička*, která použili tři informátoři. Dvakrát se vyskytlo pojmenování *denko*. Ostatní pojmenování *dekel*, *poklice*, *poklop* a *víčko* byla použita pouze jednou. Z těchto čtyř jsou kromě označení *dekel* jsou všechna spisovná. Slovo *dekel* je germanismem (der Deckel).

Ani jeden z našich informátorů během našeho výzkumu nejmenoval výraz příkrývka, který má být podle *ČJA* zastoupen na daném území. Oproti tomu se výskyt slov *denco* a *denko*, který byl na Hlučínsku zaznamenán místně, potvrdil. Mezi zbývajících pět výrazy se jeví jako nejpříznakovější označení *dekel*, které stejně jako další nářeční výrazy pochází z němčiny, ostatní patří do spisovného jazyka. Žádný z vyjmenovaných výrazů není součástí elektronické databáze vytvořené pracovníky Slezské univerzity.

Polévka

Celkem tři rúznáslova se vyskytla při označení polévky. Spisovného výrazu polévka zbaveného kvantity, tedy *polevka*, užilo šest informátorů. *SSJČ* uvádí i lexém polívka, který zmínili tři informátoři, opět ve tvaru se zkráceným vokálem, *polivka*. Posledním slovem, jež zmínili čtyři informátoři, bylo *zupa*. Toto označení pochází z německého die Suppe, v nářečním slově *zupa* se tedy změnila koncovka, podobně jako u slova die Soße/zosa, jinak byla přebrána německá výslovnost.

O nářečních slovech označujících polévku jsme neměli možnost získat informace ani z *ČJA*, ani z elektronického Nářečního slovníku. Našli jsme však zmínku o pojmenování *zupa* ve Slovníčku, který je součástí diplomové práce Šrámkové zmíněné na začátku praktické části, považujeme jej tedy za součást zdejšího nářečí.

Salám

Uzeninu z masa informátoři pojmenovali dvěma způsoby – spisovným *salám*, ovšem ve většině případů se ztrátou kvantity u druhého vokálu. Tento výraz byl použit devětkrát, tedy třikrát více než nářeční *vuřt*. Slovo *vuřt* pochází z německého *dieWurst*, které je femininem, v dialektu však přešlo do maskulina.

V mapách ČJA nebyly nářeční varianty odpovídající výrazu *salám* zaznamenány, toto označení neobsahuje ani Nářeční slovník.

Sýr

I u tohoto slova se vyskytly pouze dvě varianty označení. Desetkrát bylo zmíněno slovo *sýr*, resp. *syr*, které však postrádalo kvantitu a lišilo se tedy od kodifikované výslovnosti. Pouze třikrát zmínili informátoři výraz *keza*, přejímku z němčiny – *der Käse*.

V ČJA není výskyt variantních podob označení *sýra* reflektován, zmínku o něm jsme nenašli ve Slovníčku Šrámkové, nicméně slovo *keza* uvádí jako synonymum ke slovu *sýr* Nářeční slovník. Z našich řízených rozhovorů je však zřejmé, že toto označení z aktivní slovní zásoby mizí.

Škraloup

Povlak vznikající při vaření mléka pojmenovali naši informátoři taktéž pouze dvěma pojmy. Dva informátoři označení nepoužili, jiní dva použili více výrazů. Všichni zástupci nejmladší generace použili spisovné *škraloup*, střední generace se upřednostnila pojmenování *skura* (uvedeno dvakrát) před slovem *škraloup* (zmíněno jednou). Paradoxně jsme u nejstarší generace zaznamenali pouze jeden výskyt příznakového *skura* oproti čtyřem výskytům spisovného *škraloup*. Jeden z informátorů použil obě varianty s komentářem, že *skura* je nářeční, kdežto *škraloup* spisovné. Celkově bylo spisovné varianty užito devětkrát, nářeční čtyřikrát.

Mapy ČJA zaznamenávají na mapovaném území užívání dvou různých výrazů, a to *skura* a *kožich*, oproti tomu se v elektronické databázi nezmiňuje ani jeden z těchto výrazů. Naše řízené rozhovory ukazují na to, že na Hlučínsku je používání slova *skura* stále živé, byť v omezené míře, naproti tomu informátoři pojmenování *kožich* nepoužili ani jednou.

4.2.1 Shrnutí

V oddíle mapujícím pojmenovávání pokrmů a kuchyňského náčiní jsme zaznamenali nejvyšší počet různých nářečních slov.³⁶ Počet bezpříznakových slov byl nižší než počet slov, v nichž byla provedena hlásková změna. Vysoký podíl těchto změn zapříčinilo hlavně krácení vokálů a odlišné koncovky u některých slov ženského rodu, které jsou důsledkem neprovedení přehlásky a > e.

Graf č. 4

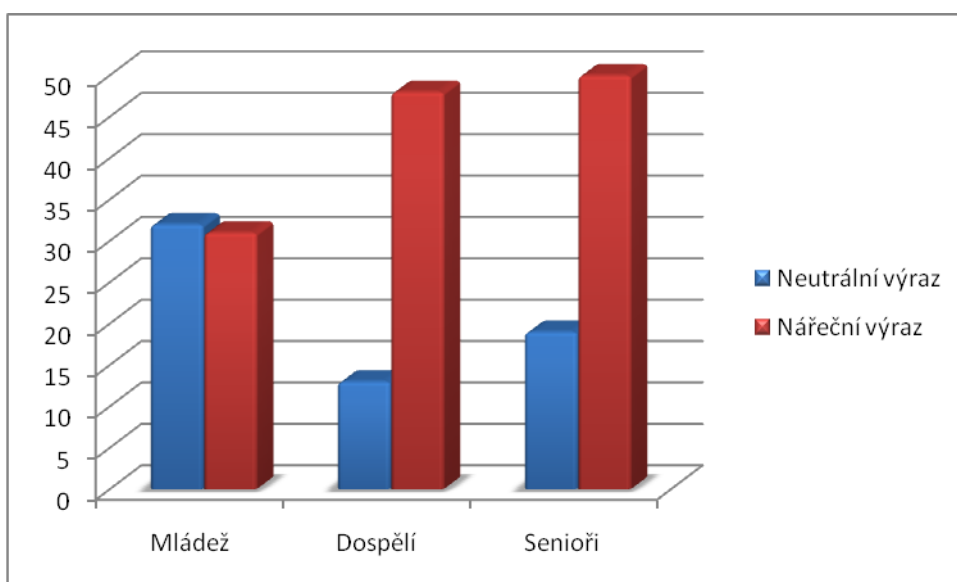
U významového okruhu Jídlo a vaření jsme zaznamenali silný vliv německého jazyka na slovní zásobu, který se opět projevil přejímáním slov, jejichž výslovnost byla přizpůsobena místnímu nářečí (např. die Suppe [zupe] na zupa), počet těchto slov byl osm. V tomto oddíle nebyla použita slova, u nichž bychom mohli konstatovat jasnou přejímku z polského jazyka. Jediným případem, v němž mohla být slovní zásoba ovlivněna polštinou je slovo *zasmažka*, které je součástí polského spisovného jazyka, avšak patří i do slovní zásoby české v podobě *zásmažka*. Není možné rozhodnout, zda proběhlo pouze zkrácení vokálu či zda byl výraz přejet.

³⁶ Zde opět hovoříme o lemmatech, nikoli o frekvenci.

Graf č. 5

Graf č. 6 ilustruje, nakolik využívali informátoři různých generací hesla, nářeční lexikum či spisovná synonyma. U informátorů nejmladší generace se oproti prvnímu významovému okruhu zvýšil podíl použitého nářečního lexika, a to zejména díky tomu, že i nich přetrvává krácení vokálů. Poměr frekvence spisovných výrazů (do nichž zahrnujeme hesla a spisovná synonyma) a nářečního lexika je téměř 1:1. U dospělých a seniorů jsme pozorovali jasnou dominanci nářečních výrazů.

Graf č. 6

4.3 3. tematický okruh –Domáci prostředí

Bydlet

Během našeho výzkumu jsme se setkali pouze s dvěma ekvivalenty označení pro trvalé přebývání v domě či bytě. Byla jimi slovesa *bydlet* a *meškat*. Tři čtvrtiny informátorů použili spisovného *bydlet*, zbývající čtvrtina, tedy čtyři pouze zástupci, zmínili nářeční výraz *meškat*. Ten ovlivnilo polské sloveso *mieszkać*.

Na mapách ČJA bylo pro území Hlučínska zaznamenáno sloveso *meškat* a našli jsme jej i v Nářečním slovníku. Naš výzkum poukázal na to, že toto pojmenování je na ústupu a používají jej zejména lidé starší 65 let.

Koberec

Při označení jsme zaznamenali taktéž pouze dvě různá pojmenování. První z nich, spisovné *koberec*, uvedlo pět informátorů, časté bylo u mládeže. V ostatních případech, tedy sedmkrát, zmínili informátoři slovo jiné, a to *tepich*. Nářeční výraz pochází z německého jazyka od slova *der Teppich*.

Tato položka nebyla v rámci ČJA zkoumána, neměli jsme tedy možnost srovnání výsledků. Zmínku o výrazu *tepich* jsme však našli jak v práci Michaely Šrámkové, tak ve výše zmiňované databázi vytvořené Slezskou univerzitou v Opavě.

Polštář

Naši informátoři uvedli pět pojmů při pojmenování podušky pod hlavu, *polštar*, *polštář*, *slavek*, *slavek* a *zahlavek*. Výraz *polštar*, tedy spisovné označení zbavené kvantitativního vokálu, použili dva členové skupiny seniorů, zástupci mládeže a dospělých uvedli tentýž výraz s dlouhým vokálem (*polštář*) ve třech případech. Dalším zmíněným ekvivalentem byl *slavek*, vyskytl se v rámci našich rozhovorů čtyřikrát. Seniori používali u tohoto označení odlišnou výslovnost, a to *slavek*. Pouze jeden informátor využil pojmu *zahlavek*.

Na mapách ČJA bylo zobrazeno používání nářečních slov *slavek* a *zahlavek*, můžeme tedy konstatovat shodu s uvedenými údaji. V nářečním slovníku jsme našli pouze označení *slavek*, i to koresponduje s našimi výsledky, neboť výskyt slova *zahlavek* byl minimální.

Postel

Pro pojmenování kusu nábytku, na kterém se spí, jsme zaznamenali celkem čtyři ekvivalentní výrazy. První z nich, *postel* zmínilo pět informátorů. Stejnou frekvenci jsme zaregistrovali i u slova *lužko*. Výrazy *ložo* a *ložo* byly uvedeny každý jednou a liší se pouze výslovností hlásky l. Od spisovného označení lože se odlišují koncovkou -o, její užívání je jedním ze znaků daného nářečí.

Naše výsledky se shodují s údaji zakreslenými na mapách ČJA, které zaznamenávají používání pojmů *ložo* a *lužko*. Variantu *ložo* Nářeční slovník nezaznamenává, výraz *lužko* obsahuje. Kromě lexika spadajícího do dialektu zejména mladí informátoři zmiňovali spisovný výraz *postel*.

Povlečení

Při označení povlaku, do kterého se obléká polštář či peřina, jsme zaznamenali vedle spisovného výrazu *povlečení* slova *cechy* a *cichy*. Spisovná varianta tohoto slova byla použita ve většině případů, celkem osmkrát. Dále čtyři informátoři uvedli slovo *cechy*. Dva senioři užili mírně odlišného výrazu, a to *cichy*.

Na mapách ČJA nebyly zaznamenány varianty, které se používají pro označení tohoto slova, avšak v Nářečním slovníku jsme našli pro povlečení výraz *cichy*. Obecně můžeme říci, že tato realie označována spíše spisovně.

Prostěradlo

Plátěnou pokrývku postele pojmenovali naši informátoři pěti různými výrazy. Sedm informátorů uvedlo spisovné pojmenování *prostěradlo*. Jeden informátor nejmladší skupiny zaměnil tento pojem s předchozím a použil výraz *povlečení*. Tentýž problém se vyskytl i u střední skupiny, zde uvedl jeden informátor výraz *cecha* (viz výše) a jeden zmínil slovo *potah*. Dva reprezentanti skupiny nejstarší pojmenovali prostěradlo slovem *plachta*.

ČJA zaznamenává na území Slezska výraz *plachta*, naši informátoři užili hláskově variantní výslovnost. Tento výraz není součástí Nářečního slovníku. V průřezu všech generací jsme sledovali výskyt spisovného výrazu *prostěradlo*.

Půda

Informátoři použili celkem čtyř ekvivalentní varianty při označení prostoru pod střechou, *hura*, *pod dachem*, *půda*, *půda*. Celkem sedmkrát, tedy polovinou informátorů, bylo zmíněno slovo *půda*. Druhým nejčastějším pojmenováním bylo nářeční *hura*, zmínilo jej celkem pět zástupců z různých skupin. I zde se projevila ztráta kvantity (hůra >*hura*). Jeden zástupce ze skupiny seniorů označil tento prostor jako *pod dachem*. Tento výraz byl užit pravděpodobně pod vlivem polštiny, v níž se vyskytuje označení *poddasze* odpovídající českému *půda*.

ČJA uvádí pro území Moravy a celého českého Slezska výraz *hůra*, který jsme zaznamenali i během našeho výzkumu. Toto pojmenování se nachází i v Nářečním slovníku Slezské univerzity v Opavě. Dále můžeme konstatovat užívání spisovného označení *půda* ve všech generacích.

Rozsvítit

Při popisu děje zapínání světla jsme se setkali s použitím dvou sloves, *rozsvítit* a *rožnout*. Hláskoslovná varianta spisovného označení *rozsvítit*, v jejíž výslovnosti se odráží rys slezských nářečí – ztráty kvantity vokálu, byla zmíněna pětkrát, napříč všemi generacemi. Ještě častější bylo sloveso *rožnout*, které uvedlo celkem osm informátorů, taktéž příslušníků všech skupin.

Výsledky našeho výzkumu odpovídají jazykovým mapám z ČJA, na kterých je zakresleno používání verba *rožnout*. O jeho užívání svědčí i zařazení tohoto slova do Nářečního slovníku. Do mluvy obyvatel Hlučínska proniká i kodifikovaná čeština, zde v podobě spisovného *rozsvítit*, jež ovšem nese jeden ze znaků slezských nářečí.

Sklep

V rámci rozhovorů informátoři zmínili celkem čtyři ekvivalentní označení pro podzemní část domu sloužící k uchovávání nepotřebných věcí. Všichni informátoři patřící do skupiny nejmladší uvedli spisovný výraz *sklep*, k nim se přidali ještě čtyři další, celkem jsme tedy zaznamenali osm výskytů tohoto slova. Druhým nejčastějším pojmenováním bylo slovo *pivnica*, které jmenovali informátoři ze všech generací, bylo uvedeno šesti z nich. Jednou byl použit tvar *pihnica*, a to informátorem ze skupiny nejstarších. Taktéž jednou bylo zmíněno označení *sklepení*.

Jediný informátor zmínil výraz *sklepení*. V *ČJA* jsme pro dané území našli na mapě zakreslenou nářeční variantu pivnice. V místním nářečí se podle našeho výzkumu užívá spíše výrazu *pivnica*. Oba tvary jsou zaznamenány i v elektronické databázi Slezské univerzity v Opavě.

Stolička

Malý stolek používaný k sezení či jako kus nábytku, na který se stoupá, je-li potřeba dosáhnout předmětů vysoko umístěných, pojmenovali informátoři pěti různými slovy. Nejfrekventovanějším výrazem, jenž byl použit napříč všemi generacemi, byl výraz *ryčla*, u něž jsme zaznamenali sedm výskytů. Další slovo, které zmínily všechny generace (celkem čtyřikrát), byl *štokrla*. Zaznamenali jsme i jeden výskyt morfologicky odlišného *štokrle*, a to u nejstarší generace. Dvakrát bylo uvedeno deminutivum *židlička* a jeden informátor ze střední generace použil slova *stoupátko*. Oba nejfrekventovanější výrazy pocházejí z němčiny, v případě slova *ryčla* jeto navíc německý dialekt, hornoslezština.

V Nářečním slovníku i v *ČJA* jsme se setkali s nářečním slovem *ryčla*, jehož hojný výskyt se potvrdil i v rámci našeho výzkumu. Nářeční slovník reflektuje i označení *štokrle*, který v *ČJA* nebyl zaznamenán. Pojmenování *ryčla* bylo nejfrekventovanější, můžeme tedy říci, že je v tomto případě dominantní.

Světnice

Při označení obytné místnosti se vyskytlo pět variantní označení, *cimra*, *izba*, *místnost*, *pokoj* a *světnice*. Informátoři používali i více než jedno pojmenování. Nejčastěji však šlo o slova ze spisovné češtiny, a to slovo *místnost*, které bylo uvedeno pětkrát, a slovo *pokoj*, které informátoři zmínili čtyřikrát. Stejný počet výskytů, tedy čtyři, jsme zaznamenali i u nářečního výrazu *izba*. Dva informátoři ze skupiny dospělých jmenovali označení *cimra*, stejný počet informátorů, kteří však byli o generaci starší, využil pojmenování *světnice*.

V *ČJA* byl na daném území zaznamenán výraz *jizba*, resp. *izba*, který naši informátoři využívali. Toto označení jsme našli i v elektronické databázi nářečních slov SLU. Doklady o používání výrazu *cimra* jsme nedohledali ani v jednom ze tří zdrojů, se kterými jsme pracovali.

Vesnice

Informátoři označili obec venkovského typu hned třemi výrazy, *dědina*, *vesnica*, *vesnice*. Všichni členové nejmladší generace použili spisovné slovo *vesnice*, které kromě nich jmenovali ještě další dva informátoři. I v tomto případě jsme mohli pozorovat kolísání koncovky *-e/-a*, stejně jako u *kaša/kaše*, *krupica/krupice*, výraz *vesnica* se však vyskytl pouze jednou. Šest zbývajících informátorů uvedlo slovo *dědina*, pocházející z polštiny. Jeden informátor použil dva výrazy.

Podle *ČJA* se na celém území Moravy a Slezska v době získávání materiálu pro *Atlas* používalo výrazu *dědina*. Označení jsme našli v Nářečním slovníku. Toto slovo se často vyskytovalo i během našeho výzkumu, a to zejména u informátorů starších než 40 let. Mladší informátoři se přikláněli ke spisovnému slovu *vesnice*.

Záclony

Při pojmenování záclon bylo kromě tohoto pojmu užito ještě slova *gardyny*. Reprezentanti nejmladší generace dali přednost spisovnému výrazu *záclony*, uvedli jej ve dvou ze tří případů. K nim se připojili i dva informátoři z nejstarší skupiny a jeden ze skupiny střední. U zbylých informátorů jsme zaznamenali výskyt označení *gardyny* pocházejícího z němčiny (*dieGardine*). Dva informátoři během rozhovoru toto označení vůbec nepoužili.

Nářeční výrazy označující záclony nebyly zakresleny do map *ČJA*, slovo *gardyny* užívané našimi informátory nebyl zaznamenán ani v Nářečním slovníku. Germanismus *gardina* však zmínila ve své práci Šrámková, my tedy můžeme potvrdit výskyt tohoto slova na území Hlučínska, konkrétně v Bolaticích.

Zásuvka

Při označení předmětu, který přivádí elektřinu a do nějž se zasouvá vidlice elektrospotřebičů, bylo nejfrekventovanějším pojmenováním *zásuvka*, které uvedlo sedm informátorů. V tomto slově došlo hláskové změně, a to ke zkrácení vokálu. Pouze jediný informátor použil *zastrčka*, patřil do skupiny mládeže. Posledním zmiňovaným označením bylo slovo *šteker*, zaznamenali jsme jej dalších u pěti. Daný výraz je přejímkou z německého *der Stecker*, jeho význam však neodpovídá realii, v překladu znamená zástrčka. Odpovídajícím německým pojmem pro zásuvku je *dieSteckdose*.

Ačkoli nemáme výskyt jednotlivých označení podložen údaji z ČJA, zmínku o slově *šteker* jsme našli jak v elektronické databázi nářečních slov Slezske univerzity, tak ve slovníčku, jenž náleží k práci Michaely Šrámkové.

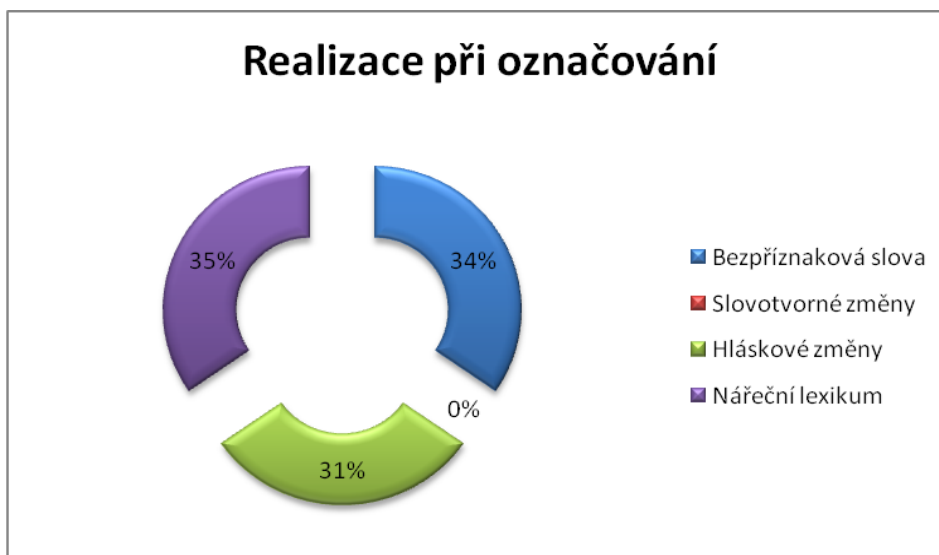
Židle

Pouze tři různá slova jsme zaznamenali při označování dřevěného nábytku, na němž se sedí v kuchyni. Vedle spisovného výrazu *židle*, jehož užilo celkem sedm informátorů, bylo zmíněno pojmenování *židla*, které se liší pouze koncovkou. Poslední slovo, jehož výskyt jsme měli možnost sledovat, bylo *stolek*, které bylo uvedeno celkem pětkrát. Toto pojmenování pochází z dob, kdy se ještě nerozlišovala funkce stolu a židle.

Na mapách ČJA je zakreslen výraz *stolek*, výsledky našeho výzkumu tyto údaje potvrzují, toto označení je možné dohledat i v Nářečním slovníku. Zvláště u mládeže jsme zaznamenali používání spisovného výrazu.

4.3.1 Shrnutí

U třetího významového okruhu jsme stejně jako u předchozích dvou zaznamenávali procentuální zastoupení změn, které proběhly při pojmenovávání. U tohoto významového okruhu se přibližně stejnou měrou realizovalo použití bezpříznakového lexika, nářečního lexika a hláskoslovný. Slovtvorné změny jsme nezaregistrovali.

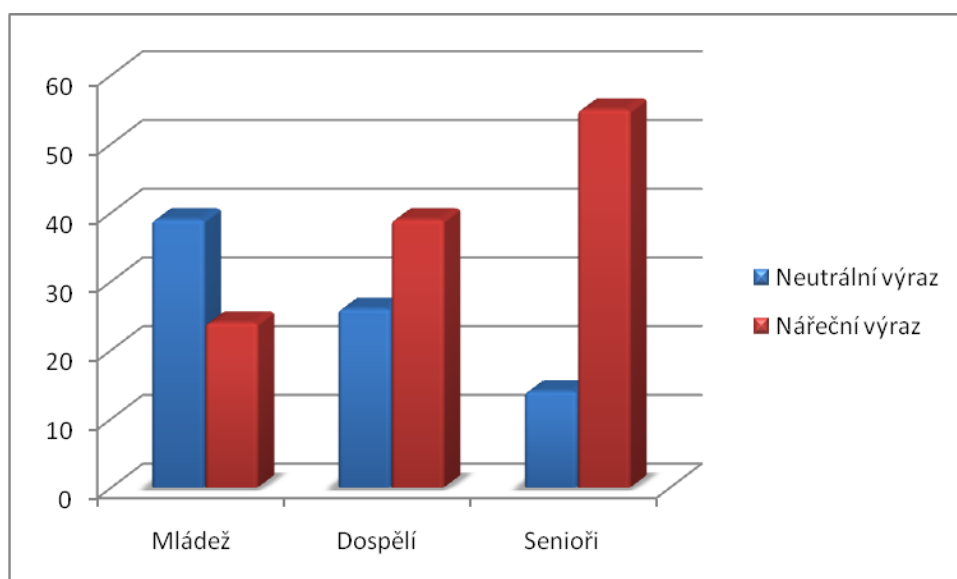
Graf č. 7

U třetího oddílu jsme zaregistrovali vyšší počet slov, která byla ovlivněna polským jazykem, než u oddílů předcházejících. Dominantní však zůstala němčina, ze které pocházely dvě třetiny slov, jež byly přejaty z cizího jazyka.

Graf č. 8

Při pojmenovávání jevů a věcí spojených s bydlením jsme zaznamenali nejvyšší podíl nářečních slov u seniorů, společně s věkem klesalo i používání nářečního lexika. Opačná tendence, tedy navýšení počtu se snižujícím se věkem, se projevila u hesel a spisovných ekvivalentů označujících realie.

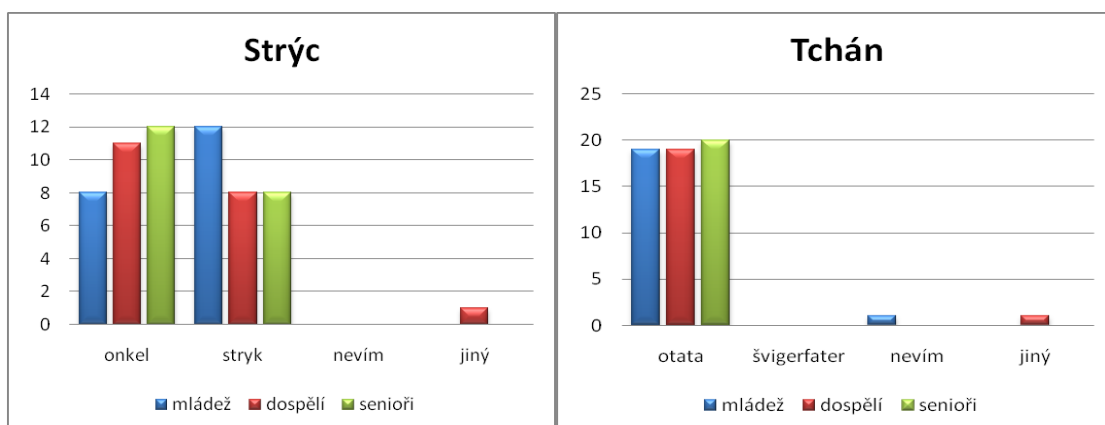
Graf č. 9

5 Pasivní znalost nářečního lexika

U prvních dvou okruhů měli respondenti spisovnému výrazu přiřadit nářeční, který mu odpovídá. Účastníci dotazníkového šetření měli čtyři možnosti, kromě dvou uvedených slov ještě variantu „nevím“ a „jiný“ (význam). Je nutné poznamenat, že obě uvedená slova významu odpovídají, respondenti měli vybrat to, které považují za nářeční.

5.1 1. tematický okruh - Rodina

V dotazníku se vyskytovalo mnoho germanismů, tyto varianty vybírali nejvíce senioři a dospělí, u mládeže byl podíl vybraných germanismů nižší. Výjimečnými se v tomto ohledu stala slova *oma*, *opa*, *švigermutter* a *švigerfater*, k nimž se přikláněli respondenti ze všech věkových skupin.

Graf č. 10

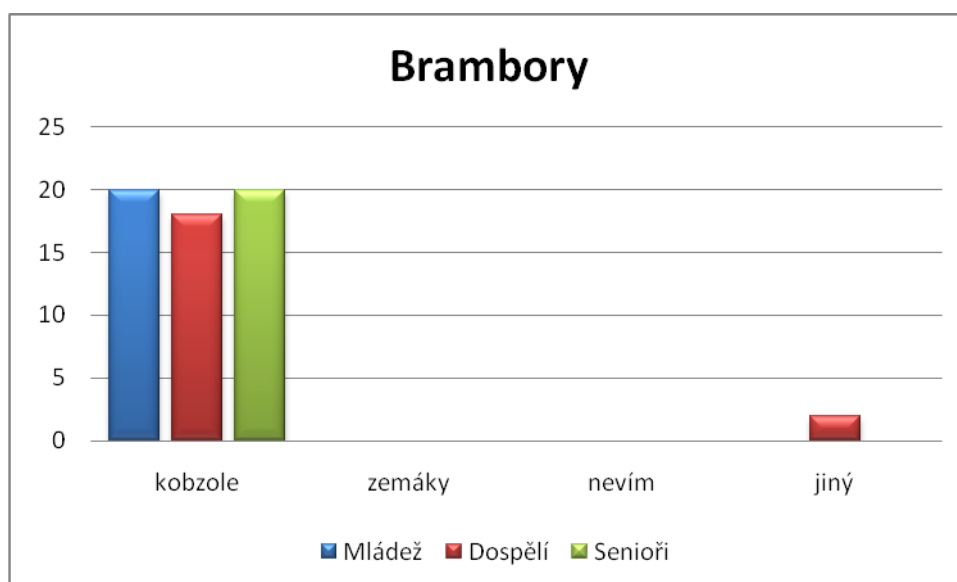
Graf č. 11

Většina respondentů ze všech věkových kategorií také označovala slova *chlop*, *synek*, *děvucha*, *četka*, která jsou v běžné mluvě frekventovaná a patří tedy do centra nářeční slovní zásoby. Zajímavé výsledky jsme zaznamenali u označení ženy, u něhož si varianty *roba* a *baba* konkurují pouze z mládeže a dospělých, u seniorů dominovalo slovo *baba*.

5.2 2. tematický okruh – Jídlo a vaření

U oddílu Jídlo a vaření jsme zaznamenali největší aktivitu respondentů, kteří dokonce ve 44 případech uvedli možnost „jiné“ a dopsali vlastní označení, jednalo se zejména o respondenty ze skupiny dospělých a seniorů. Dospělí často uváděli znovu spisovný výraz (*omáčka, sýr, salám, lžíce*), senioři doplňovali většinou jiný nářeční výraz (*zapařka, kožuch, sklipek*). U mládeže se projevila neznalost některých pojmů, celkem jsme u nich napočítali 22 odpovědí „nevím“.

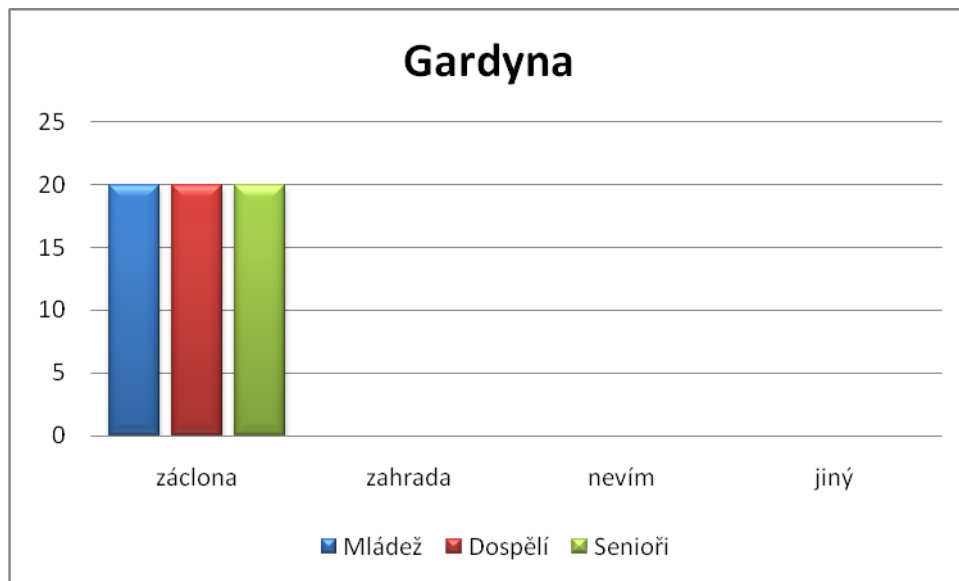
Dominantní postavení napříč všemi skupinami zaujímají slova *kobzole, vuřt, posypka a ležka*, které jako nářeční alternativu označila drtivá většina respondentů. Velmi často byla vybírána i slova *grys, skura a zupa*. Míra znalosti germanismů, které se i v tomto oddíle objevovaly, byla u všech kategorií obdobná.

Graf č. 12

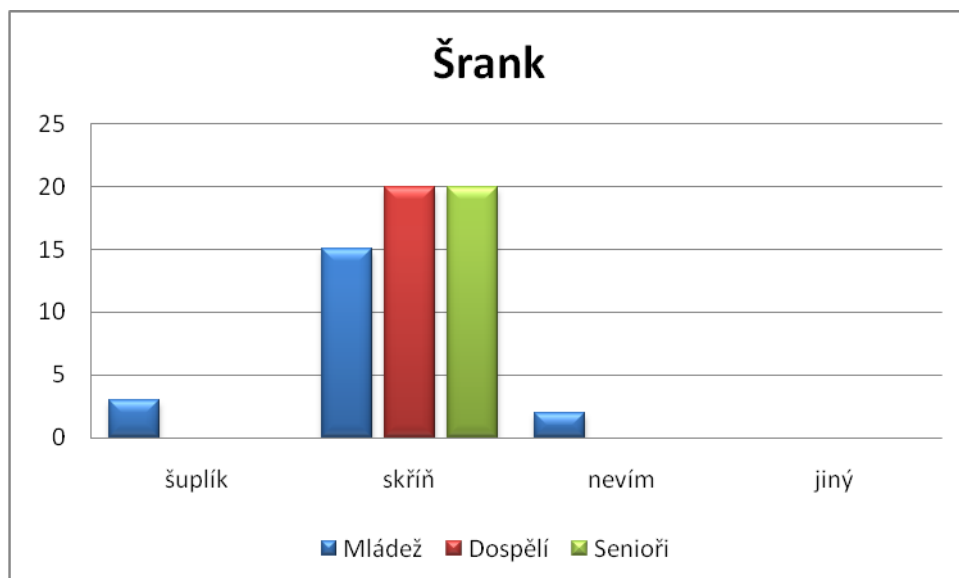
5.3 3. tematický okruh – Domácí prostředí

V dotazníku jsme použili i opačný způsob přiřazování, v poslední části měli respondenti zadanému nářečnímu slovu přiřadit spisovné synonymum. Tento okruh nám poskytl téměř jednoznačnou shodu u všech slov a odráží tak znalost tohoto lexika a schopnost přiřadit synonymní spisovný výraz tomu nářečnímu u všech věkových kategorií. Tento jev ilustrujeme příkladem slova *gardyna*.

Graf č. 13

Neznalost daného výrazu, tedy výběr odpovědi „nevím“ se v celém objemu odpovědí vyskytl pouze desetkrát (sedmkrát u mládeže, jednou u dospělých a dvakrát u seniorů). Pouze jeden respondent využil možnosti napsat jiný význam, a to u slova dědina, za jehož synonymum považoval slovo obec. Největší problém měli mladí respondenti se slovem šrank, viz následující graf.

Graf č. 14

Závěr

Při mapování nářečního lexika v Bolaticích jsme se zaměřili nejen na pasivní znalost, kterou jsme mapovali na základě dotazníků, ale i na aktivní znalost, kterou jsme zkoumali pomocí řízených rozhovorů a analýzy jednotlivých nahrávek. Abychom zajistili ucelený pohled na situaci, oslovili jsme v rámci výzkumu tři generace.

Jak jsme zmínili výše, při výběru slov jsme primárně vycházeli z *Českého jazykového atlasu*, avšak některá hesla či varianty slov v něm nebyly zaznamenány. V těchto případech jsme se opřeli o Nářeční slovník a většinu uvedených nářečních výrazů se nám podařilo doložit. Vyskytla se však i slova, která nebyla nikde zaznamenána, např. *pod dachem, cechy*.

Při řízených rozhovorech jsme zaznamenali široké spektrum užitých pojmů popisujících námi zkoumaná slova. Nejmladší informátoři využívali při pojmenovávání nejčastěji lexika ze spisovné češtiny, nicméně u slov, která obsahovala dlouhou samohlásku, jsme zaznamenali jasnou ztrátu kvantity vokálu, například u slova *salám* (vysloveno *salam*). Ačkoli u této skupiny převládalo spisovné lexikum, projevila se i znalost toho nářečního (*kobzole, posypka, slavek, rožnout, ryčla*). Z této skupiny mírně vybočoval jeden informátor, který nářečního lexika užíval v daleko větší míře než ostatní.

S narůstajícím věkem přibývalo i množství nářečních výrazů. U dospělých se jednalo většinou o přibližně stejný počet slov nářečních a spisovných, avšak u tematického okruhu jsme zaznamenali výrazně vyšší podíl nářečního lexika, a to hlavně kvůli hláskovým a slovotvorným změnám, které při pojmenovávání probíhaly. Nejčastěji se pak nářeční lexikum objevovalo u seniorů. Podíl nářečních slov vždy převyšoval podíl slov spisovných, informátoři často zmiňovali výraz spisovný i nářeční, které pak takto označili. Výjimečně se pak vyskytly případy, kdy senioři častěji použili slova spisovného, např. *tchyně, škráloup*.

Při výzkumu pasivní znalosti jsme vyhodnocovali sesbírané dotazníky. Znalost nářeční slovní zásoby byla nejvyšší u seniorů, kteří uvedené možnosti ještě rozšiřovali o další nářeční slova. U dospělých jsme také zaznamenali tendenci doplňovat uvedené

možnosti, avšak jimi uvedená slova byla většinou zkoumaná hesla (např. u slova výběru nářečního označení brambor se objevilo slovo brambory). Mládež nejčastěji chybovala a označovala možnost „nevím“. Některým slovům tedy už nerozumí, neznají jejich význam.

Při srovnání pasivní a aktivní znalosti nářečního lexika docházíme k největším rozdílům u mládeže, informátoři používali nářeční slova sporadicky, respondenti znali větší počet slov, než informátoři použili. Ve skupině dospělých docházelo jak u informátorů, tak u respondentů vedle používání nářečních výrazů k výběru slov spisovných. V tomto ohledu se shodovala i slova uváděná informátory a respondenty ze skupiny seniorů.

Došli jsme k závěru, že nářečí je v hlučínské obci Bolatice stále živé, a to zejména zásluhou nejstarší generace, k níž se však přidávají i dospělí, kteří vedle spisovné češtiny používají i nářečí. Mládež pak nářeční lexikum používá pouze v některých případech. Pasivní znalost lexika se vytrácí u mládeže pouze u některých slov, která se často nepoužívají.

Anotace

Autor: Hedvika Kramářová

Katedra a fakulta: Katedra bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Současný stav nářečí na Hlučínsku

Vedoucího diplomové práce: Doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Počet znaků: 78 414

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 27

Klíčová slova: nářečí, lexikum, Hlučínsko, Bolatice, aktivní znalost, pasivní znalost, rodina, jídlo, vaření, domácí prostředí

Keywords: dialect, lexicology, Region of Hlučín, Bolatice, aktive knowledge, passive knowledge, family, food, cooking, household

Anotace: Práce pojednává o současném stavu nářečí na Hlučínsku, konkrétně v obci Bolatice. V teoretické části je charakterizována daná oblast, uvedeny jsou i historické souvislosti. Dále je Hlučínsko zařazeno do nářeční skupiny a jsou vyjmenovány charakteristické znaky skupiny slezských nářečí. V praktické části je popsána aktivní a pasivní znalost nářečního lexika. Mapovány jsou tři významové okruhy, rodina, jídlo a vaření, domácí prostředí, a to u zástupců tří generací, mládeže (15–24 let), dospělých (25–64 let) a seniorů (65 let a více). Aktivní znalost nářečí je popisována na základě řízených rozhovorů, pasivní pak pomocí výsledků dotazníkového šetření.

Abstract: The thesis deals with present state of dialect in region of Hlučín, specifically in village Bolatice. The theoretical part describes the area, mentions the history of Bolatice and classify the region as a part of The Silesian dialectal group. Active and passive knowledge of dialectal vocabulary is described in the practical part. Three generations, the youth (15–24 years old), the adults (25–64 years old) and the elderly (65 years and older) talk about three semantic categories: family, food and cooking and household. Active knowledge is described on the basis of the controlled interview, passive knowledge then on the basis of the results from questionnaires.

Seznam literatury

BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas*. 1. vyd. Praha: Academia, 1992-2005, 5 sv. ISBN 80-200-0013-5.

BARTNICKA, Barbara, SATKIEWICZ, Halina. *Gramatyka języka polskiego: podręcznik dla cudzoziemców*. 6. vyd. Warszawa: Wiedza Powszechna, 2007, 277 s. ISBN 978-83-214-1068-5.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokoškolská učebnice*. 1. vyd. Praha: SPN, 1972, 463 s.

BOGOCZOVÁ, Irena. *Tváře češtiny*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000, 265 s. ISBN 80-7042-566-0.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: SPN, 1977, 213 s.

ČMEJRKOVÁ, Světlá, HOFFMANNOVÁ, Jana a KLÍMOVÁ, Jana. *Čeština v pohledu synchronním a diachronním: stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2012, 857 s. ISBN 978-80-246-2121-0.

DAVIDOVÁ, Dana. *Mluvená čeština na Moravě*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997, 161 s. ISBN 80-7042-478-8.

FIALOVÁ-FÜRSTOVÁ, Ingeborg. *České, polské a slovenské jazykové a literární souvislosti: sborník referátů z mezinárodního odborného semináře uspořádaného u příležitosti sedmdesátin prof. PhDr. Edvarda Lotka, CSc., na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci dne 20. února 2002*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 248 s. ISBN 80-244-0628-4.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměněné vyd. Praha: Academia, 1989, 8 sv.

KELLNER, Adolf. *Úvod do dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, 113 s.

KIENLE, Richard von. *Historische Laut- und Formenlehre des Deutschen*. 2., durchgesehene Auflage. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1969, 330 s.

LAMPRECHT, Arnošt. *Slovník středoopavského nářečí*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1963, 165 s.

LAMPRECHT, Arnošt, MICHÁLKOVÁ, Věra. *České nářeční texty: vysokoškolská učebnice pro filozofické a pedagogické fakulty*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, 425 s.

Několik příspěvků k dějinám Hlučínska v 16. - 20. století: předneseno v Kravařích 8. března 1994 členy Studentského historického klubu filozofické fakulty Ostravské univerzity. Hlučín: Slezská kulturní a vzdělávací nadace Hlučínsko, 1994, 32 s.

PLAČEK, Vilém. *Prajzáci, aneb, K osudům Hlučínska 1742-1960*. 2., upr. a dopl. vyd. Háj ve Slezsku: František Maj, 2007, 179 s. ISBN 978-80-86458-21-2.

SOCHOVÁ, Zdeňka. *Lašská slovní zásoba: jihovýchodní okraj západolašské oblasti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2001, 302 s. ISBN 80-200-0421-1.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Jména obcí a sídel na Hlučínsku: průvodce po místních jménech specifického regionu Moravskoslezského kraje*. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2013, 69 s. ISBN 978-80-260-5437-5.

ŠRÁMKOVÁ, Michaela. *Germanismen in der Mundart des Hultschiner Ländchens. Am Beispiel der literarischen Werke von Jana Schlossarková / Germanismy v nářečí Hlučínska. Na příkladu literárního díla Jany Schlossarkové*. Ostrava, 2012. bakalářská práce (Bc.). OSTRAVSKÁ UNIVERZITA V OSTRAVĚ. Filozofická fakulta.

ŠTĚPÁN, Václav. *Bolatice od pravěku k současnosti*. Opava: Obec Bolatice, 2010, 672 s. ISBN 978-80-254-8816-4.

Elektronické zdroje

BERGER, Jiří, HOLUB, Zdeněk, MICHALICOVÁ, Jana a MOUČEK, Roman. *Výkladový slovník* [online]. 2015 [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: <http://narecnislovník.kiv.zcu.cz/html/index.php>

CVRČEK, Václav, VONDŘIČKA, Pavel. *SyD - Korpusový průzkum variant*. FF UK. Praha 2011. [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: <http://syd.korpus.cz/yOEsQj7W.dia>

Duden online. *DUDEN–WÖRTERBUCH*. [online]. 2013 [cit. 2015-03-26]. In © Bibliographisches Institut GmbH. Dostupné z: <http://www.duden.de/>

Hovorna: Strýc. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1923, 7(2): 64. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1962>

KORANDOVÁ, Marie. O českých nářečních názvech pro brambory. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1962, 45(5-6): 181-192. ISSN 0027-8203. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4903#_ftn7

Obce Hlučínska. *Informační centrum Hlučín – Moravskoslezský kraj*. [online]. [2014] [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://www.info.hlucin.com/?page=obce>

Słownik języka polskiego PWN [online]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2014 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/mama.html>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ ČSAV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>.

Přílohy

Příloha č. 1 Řízené rozhovory – Rodina

slovo	MLÁDEŽ		DOSPĚLÍ		SENIORŮ		slovo	MLÁDEŽ		DOSPĚLÍ		SENIORŮ	
BABIČKA	babička	4	babička	2	babička	4	MUŽ	chlap	1	onkel	1	chlap	1
			oma	2	oma	2		muž	3	pan	1	chlop	2
					stařenka	1				chllop	2	onkel	1
												pan	1
DĚDEČEK	děda	4	dědeček	3	děda	3							
			opa	2	dědeček	1	TATÍNEK	taťka	4	tata	3	fater	1
					opa	3				tatínek	1	otec	3
										taťka	1	papa	1
DĚVČE	děvče	1	holčička	1	děvucha	3						tata	2
	děvucha	1	děvucha	2	slečna	1						tatik	1
	holka	2	dževucha	1								tatínek	1
CHLAPEC	hoch	1	kluk	1	hoch	1	STRÝC	strejda	2	onkel	1	onkel	1
	kluk	2	synek	3	synek	3		strýc	1	strejda	2	strejda	1
	synek	1						stryk	1	stryk	1	stryc	3
KMOTR	kmotr	4	kmotr	3	kmotr	2	TETA	teta	4	teta	3	četka	2
			křesniček	1	křesniček	1				tetička	1	teta	1
												tante	1
KMOTRA	kmotra	3	kmotra	3	kmotra	3							
	kmotřička	1	křesnička	1	křesnička	1	TCHÁN	švigerfater	1	švigerfater	2	švigerfater	2
								tchan	3	švigerfoter	1	tchan	4
										tchan	1		
MAMINKA	mamka	4	mama	2	mama	3							
			maminka	1	maminka	1							
			mamka	1	muter	1	TCHYNĚ	švigermutra	1	švigermutra	2	švigermuter	1
			matka	1				tchyně	3	tchyně	2	tchyně	4
							ŽENA	baba	1	baba	2	baba	3
								žena	3	babka	1	pani	2
										paní	1	tante	1
										tetka	1		

Příloha č. 2 **Řízené rozhovory – Jídlo a vaření**

slovo	MLÁDEŽ		DOSPĚLÍ		SENIORŮ		slovo	MLÁDEŽ		DOSPĚLÍ		SENIORŮ	
BRAMBORY	brambory	2	brambory	2	brambory	3	NABĚRAČKA	naběračka	4	naběračka	4	naběračka	3
	kobzole	2	kobzole	3	kobzole	2				šeblefla	1	velka ležka	1
												šebležka	1
DROBENKA	drobenka	2	posypka	4	posypka	4							
	posypka	2			drobenka	1	OMÁČKA	omačka	4	omáčka	1	omáčka	3
										zoza	3	zoza	3
JÍŠKA	jiška	3	jiška	1	jiška	1							
			zapařka	1	zasmažka	3	PATKA	patka	3	sklípek	1	patka	2
			zasmažka	1			CHLEBA	skrojek	1	skrojek	1	skrojek	2
			zavařka	1						skromek	3	skromek	2
KNEDLÍK	knedlik	4	knedel	2	hallečky	1	POKLIČKA	poklice	1	dekel	1	denco	1
			knedlik	3	knedlik	4		poklička	2	denco	2	denko	2
								poklop	1	poklička	1	víčko	1
KRUPICOVÁ	grys	1	grys	2	kaša	1							
KAŠE	kaše	1	krupice	1	krupička	1	POLÉVKA	polefka	1	polevka	1	polevka	4
	krupica	1			grys	1		polivka	2	polivka	1	zupa	1
	krupice	2			krupice	1		zupa	1	zupa	2		
LŽÍCE	ležka	1	ležka	3	ležka	1	SALÁM	salam	4	salam	2	salám	3
	lžica	1	lžička	1	lležka	2				vuřt	2	vuřt	1
	lžice	1			lžice	1							
	lžička	1					SÝR	keza	1	keza	1	syr	4
								sýr	3	syr	3	keza1	1
MÍCHANÁ	smaženica	1	smaženica	1	smaženica	3							
VEJCE	smaženice	1	smažinka	1	smažinka	2	ŠKRALOUP	škraloup	4	skura	2	škraloup	4
	smažinka	1	vaječina	1						škraloup	1	skura	1
	vaječina	1											

Příloha č. 3 **Řízené rozhovory – Domácí prostředí**

slovo	MLÁDEŽ		DOSPĚLÍ		SENIORI			slovo	MLÁDEŽ		DOSPĚLÍ		SENIORI	
BYDLET	bydlet	4	bydlet	3	bydlet	1		SKLEP	pivnica	1	pivnica	2	pihnica	1
			meškat	1	meškat	3			sklep	4	sklep	2	pivnica	3
											sklepení	1	sklep	2
KOBEREC	koberec	3	koberec	1	koberec	1								
	tepich	1	tepich	3	tepich	3		STOLIČKA	ryčla	3	ryčla	2	ryčla	2
									štokrla	1	stoupátko	1	štokrla	1
POLŠTÁŘ	polštář	2	polštář	1	sllavek	3			židlička	1	štokrla	2	štokrle	1
	slavek	2	slavek	2	polštař	2							židlička	1
			zhlavek	1										
								SVĚTNICE	izba	1	cimra	2	izba	2
POSTEL	lužko	1	lužko	2	lužko	2			místnost	2	izba	1	místnost	2
	postel	3	ložo	1	lložo	1			pokoj	2	místnost	1	světnice	2
			postel	1	postel	1					pokoj	2		
POVLEČENÍ	cechy	1	cechy	1	cechy	2		VESNICE	vesnice	4	dědina	2	dědina	4
	povlečení	4	povlečení	3	cichy	2					vesnica	1	vesnice	1
					povlečení	1					vesnice	1		
PROSTĚRADLO	povlečení	1	cecha	1	prostěradlo	2		ZÁCLONY	gardyny	1	gardyny	3	gardyny	1
	prostěradlo	2	potah	1	plachta	2			zaclony	2	záclony	1	zaclony	2
			prostěradlo	3										
PŮDA	hura	1	půda	2	hura	2		ZÁSUVKA	šteker	1	šteker	2	šteker	3
	půda	3	hura	2	pod dachem	1			zastrčka	1	zasuvka	2	zasuvka	3
					půda	2			zasuvka	2				
ROZSVÍTIT	rozsvítit	2	rozsvítit	1	rožnout	3		ŽIDLE	stolek	1	židla	1	stolek	3
	rožnout	2	rožnout	3	rozsvítit	2			židle	4	židle	2	židle	1
											stolek	1		

Příloha č. 4 **Dotazník –Rodina**

Mládež

MUŽ	chlap	chlop	nevím	jiný
výskyty	4	16	0	0
procenta	20%	80%	0%	0%

ŽENA	roba	baba	nevím	jiný
výskyty	10	10	0	0
procenta	50%	50%	0%	0%

CHLAPEC	synek	kluk	nevím	jiný
výskyty	19	1	0	0
procenta	95%	5%	0%	0%

DĚVČE	děvucha	holka	nevím	jiný
výskyty	16	4	0	0
procenta	80%	20%	0%	0%

OTEC	tata	fater	nevím	jiný
výskyty	17	3	0	0
procenta	85%	15%	0%	0%

MATKA	muter	mama	nevím	jiný
výskyty	6	14	0	0
procenta	30%	70%	0%	0%

DĚDEČEK	děda	opa	nevím	jiný
výskyty	5	15	0	0
procenta	25%	75%	0%	0%

Dospělí

MUŽ	chlap	chlop	nevím	jiný
výskyty	6	14	0	0
procenta	30%	70%	0%	0%

ŽENA	roba	baba	nevím	jiný
výskyty	9	10	0	1
procenta	45%	50%	0%	5%

CHLAPEC	synek	kluk	nevím	jiný
výskyty	17	3	0	0
procenta	85%	15%	0%	0%

DĚVČE	děvucha	holka	nevím	jiný
výskyty	17	3	0	0
procenta	85%	15%	0%	0%

OTEC	tata	fater	nevím	jiný
výskyty	14	6	0	0
procenta	70%	30%	0%	0%

MATKA	muter	mama	nevím	jiný
výskyty	7	13	0	0
procenta	35%	65%	0%	0%

DĚDEČEK	děda	opa	nevím	jiný
výskyty	6	14	0	0
procenta	30%	70%	0%	0%

Senioři

MUŽ	chlap	chlop	nevím	jiný
výskyty	1	19	0	0
procenta	5%	95%	0%	0%

ŽENA	roba	baba	nevím	jiný
výskyty	3	17	0	0
procenta	15%	85%	0%	0%

CHLAPEC	synek	kluk	nevím	jiný
výskyty	19	1	0	0
procenta	95%	5%	0%	0%

DĚVČE	děvucha	holka	nevím	jiný
výskyty	17	3	0	0
procenta	85%	15%	0%	0%

OTEC	tata	fater	nevím	jiný
výskyty	11	9	0	0
procenta	55%	45%	0%	0%

MATKA	muter	mama	nevím	jiný
výskyty	8	12	0	0
procenta	40%	60%	0%	0%

DĚDEČEK	děda	opa	nevím	jiný
výskyty	4	16	0	0
procenta	20%	80%	0%	0%

žena

BABIČKA	oma	babina	nevím	jiný
výskyty	16	4	0	0
procenta	80%	20%	0%	0%

BABIČKA	oma	babina	nevím	jiný
výskyty	14	5	0	1
procenta	70%	25%	0%	5%

BABIČKA	oma	babina	nevím	jiný
výskyty	18	2	0	0
procenta	90%	10%	0%	0%

STRÝC	onkel	stryk	nevím	jiný
výskyty	8	12	0	0
procenta	40%	60%	0%	0%

STRÝC	onkel	stryk	nevím	jiný
výskyty	11	8	0	1
procenta	55%	40%	0%	5%

STRÝC	onkel	stryk	nevím	jiný
výskyty	12	8	0	0
procenta	60%	40%	0%	0%

TETA	četka	tante	nevím	jiný
výskyty	19	0	1	0
procenta	95%	0%	5%	0%

TETA	četka	tante	nevím	jiný
výskyty	15	2	0	3
procenta	75%	10%	0%	15%

TETA	četka	tante	nevím	jiný
výskyty	17	3	0	0
procenta	85%	15%	0%	0%

KMOTR	kmotr	kmotříček	nevím	jiný
výskyty	16	3	1	0
procenta	80%	15%	5%	0%

KMOTR	kmotr	kmotříček	nevím	jiný
výskyty	16	4	0	0
procenta	80%	20%	0%	0%

KMOTR	kmotr	kmotříček	nevím	jiný
výskyty	13	3	0	4
procenta	65%	15%	0%	20%

KMOTRA	křesnička	kmotříčka	nevím	jiný
výskyty	11	5	4	0
procenta	55%	25%	20%	0%

KMOTRA	křesnička	kmotříčka	nevím	jiný
výskyty	16	4	0	0
procenta	80%	20%	0%	0%

KMOTRA	křesnička	kmotříčka	nevím	jiný
výskyty	19	1	0	0
procenta	95%	5%	0%	0%

TCHÁN	otata	švigerfater	nevím	jiný
výskyty	0	19	1	0
procenta	0%	95%	5%	0%

TCHÁN	otata	švigerfater	nevím	jiný
výskyty	0	19	0	1
procenta	0%	95%	0%	5%

TCHÁN	otata	švigerfater	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

TCHYNĚ	švigermutter	omama	nevím	jiný
výskyty	19	0	1	0
procenta	95%	0%	5%	0%

TCHYNĚ	švigermutter	omama	nevím	jiný
výskyty	19	0	0	1
procenta	95%	0%	0%	5%

TCHYNĚ	švigermutter	omama	nevím	jiný
výskyty	19	1	0	0
procenta	95%	5%	0%	0%

Příloha č. 5 Dotazník – Jídlo a vaření

Mládež

JÍŠKA	zasmažka	iška	nevím	jiný
výskyty	15	3	2	0
procenta	75%	15%	10%	0%

OMÁČKA	mačka	zoza	nevím	jiný
výskyty	3	14	3	0
procenta	15%	70%	15%	0%

KNEDLÍKY	knedle	halečky	nevím	jiný
výskyty	15	4	1	0
procenta	75%	20%	5%	0%

MÍCHANÁ VEJCE	smažinka	vaječina	nevím	jiný
výskyty	12	5	1	2
procenta	60%	25%	5%	10%

SÝR	keza	tváro h	nevím	jiný
výskyty	16	0	4	0
procenta	80%	0%	20%	0%

BRAMBORY	kobzole	zemáky	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

Dospělí

JÍŠKA	zasmažka	iška	nevím	jiný
výskyty	17	2	1	0
procenta	85%	10%	5%	0%

OMÁČKA	mačka	zoza	nevím	jiný
výskyty	2	16	0	2
procenta	10%	80%	0%	10%

KNEDLÍKY	knedle	halečky	nevím	jiný
výskyty	3	16	0	1
procenta	15%	80%	0%	5%

MÍCHANÁ VEJCE	smažinka	vaječina	nevím	jiný
výskyty	18	2	0	0
procenta	90%	10%	0%	0%

SÝR	keza	tváro h	nevím	jiný
výskyty	16	0	0	3
procenta	80%	0%	0%	15%

BRAMBORY	kobzole	zemáky	nevím	jiný
výskyty	18	0	0	2
procenta	90%	0%	0%	10%

Senioři

JÍŠKA	zasmažka	iška	nevím	jiný
výskyty	11	3	0	6
procenta	55%	15%	0%	30%

OMÁČKA	mačka	zoza	nevím	jiný
výskyty	2	17	0	1
procenta	10%	85%	0%	5%

KNEDLÍKY	knedle	halečky	nevím	jiný
výskyty	3	17	0	0
procenta	15%	85%	0%	0%

MÍCHANÁ VEJCE	smažinka	vaječina	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

SÝR	keza	tváro h	nevím	jiný
výskyty	17	1	0	2
procenta	85%	5%	0%	10%

BRAMBORY	kobzole	zemáky	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

zapařka

omačka

omačka

knedlíky

sýr

sýr

brambory

SALÁM	buřt	vuřt	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

SALÁM	buřt	vuřt	nevím	jiný
výskyty	0	19	0	1
procenta	0%	95%	0%	5%

salám

SALÁM	buřt	vuřt	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

KRUP. KAŠE	kaša	grys	nevím	jiný
výskyty	4	16	0	0
procenta	20%	80%	0%	0%

KRUP. KAŠE	kaša	grys	nevím	jiný
výskyty	0	18	0	2
procenta	0%	90%	0%	10%

krupicová
kaše
krupička

KRUP. KAŠE	kaša	grys	nevím	jiný
výskyty	1	18	0	1
procenta	5%	90%	0%	5%

krupice

POLÉVKA	zupa	polivka	nevím	jiný
výskyty	18	2	0	0
procenta	90%	10%	0%	0%

POLÉVKA	zupa	polivka	nevím	jiný
výskyty	18	0	0	2
procenta	90%	0%	0%	10%

polévka

POLÉVKA	zupa	polivka	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

ŠKRALOUP	skura	povlak	nevím	jiný
výskyty	16	0	4	0
procenta	80%	0%	20%	0%

ŠKRALOUP	skura	povlak	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

ŠKRALOUP	skura	povlak	nevím	jiný
výskyty	17	0	0	3
procenta	85%	0%	0%	15%

kožuch
skyba

PATKA CHLEBA	grunt	skromek	nevím	jiný
výskyty	0	13	5	2
procenta	0%	65%	25%	10%

PATKA CHLEBA	grunt	skromek	nevím	jiný
výskyty	0	19	0	1
procenta	0%	95%	0%	5%

sklípek

PATKA CHLEBA	grunt	skromek	nevím	jiný
výskyty	0	17	0	3
procenta	0%	85%	0%	15%

sklípek
skolek

DROBENKA	zdobenka	posypka	nevím	jiný
výskyty	1	18	1	0
procenta	5%	90%	5%	0%

DROBENKA	zdobenka	posypka	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

DROBENKA	zdobenka	posypka	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

POKLIČKA	dekel	poklica	nevím	jiný
výskyty	19	1	0	0
procenta	95%	5%	0%	0%

POKLIČKA	dekel	poklica	nevím	jiný
výskyty	15	0	0	5
procenta	75%	0%	0%	25%

denko

POKLIČKA	dekel	poklica	nevím	jiný
výskyty	16	1	0	3
procenta	80%	5%	0%	15%

denko

SBĚRAČKA	naběračka	šeblefla	nevím	jiný
výskyty	13	6	1	0
procenta	65%	30%	5%	0%

SBĚRAČKA	naběračka	šeblefla	nevím	jiný
výskyty	9	10	1	0
procenta	45%	50%	5%	0%

SBĚRAČKA	naběračka	šeblefla	nevím	jiný
výskyty	12	8	0	0
procenta	60%	40%	0%	0%

LŽÍCE	ležka	žlica	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

LŽÍCE	ležka	žlica	nevím	jiný
výskyty	18	0	0	2
procenta	90%	0%	0%	10%

lžička
lžíce

LŽÍCE	ležka	žlica	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

Příloha č. 6 Dotazník – Domácí prostředí

Mládež

MEŠKAT	bydlet	mít zpoždění	nevím	jiný
výskyty	17	3	0	0
procenta	85%	15%	0%	0%

Dospělí

MEŠKAT	bydlet	mít zpoždění	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

Senioři

MEŠKAT	bydlet	mít zpoždění	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

DĚDINA	osada	ves	nevím	jiný
výskyty	1	18	0	1
procenta	5%	90%	0%	5%

obec

DĚDINA	osada	ves	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

DĚDINA	osada	ves	nevím	jiný
výskyty	1	19	0	0
procenta	5%	95%	0%	0%

HURA	půda	hurá	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

HURA	půda	hurá	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

HURA	půda	hurá	nevím	jiný
výskyty	17	3	0	0
procenta	85%	15%	0%	0%

PIVNICA	sklep	hospoda	nevím	jiný
výskyty	17	3	0	0
procenta	85%	15%	0%	0%

PIVNICA	sklep	hospoda	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

PIVNICA	sklep	hospoda	nevím	jiný
výskyty	19	1	0	0
procenta	95%	5%	0%	0%

IZBA	zed'	pokoj	nevím	jiný

IZBA	zed'	pokoj	nevím	jiný

IZBA	zed'	pokoj	nevím	jiný

výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

TEPICH	koberec	podlaha	nevím	jiný
výskyty	19	0	1	0
procenta	95%	0%	5%	0%

GARDYNA	záclona	zahrada	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

ŠRANK	šuplík	skříň	nevím	jiný
výskyty	3	15	2	0
procenta	15%	75%	10%	0%

ŠTEKER	rozdvojka	zásuvka	nevím	jiný
výskyty	0	19	1	0
procenta	0%	95%	5%	0%

ROŽNOUT	rozsvítit	zapnout	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

LUŽKO	postel	kolébka	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

CECHY	povlečení	přikrývka	nevím	jiný
výskyty	19	0	1	0
procenta	95%	0%	5%	0%

PLACHTA	deka	prostěradlo	nevím	jiný
---------	------	-------------	-------	------

výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

TEPICH	koberec	podlaha	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

GARDYNA	záclona	zahrada	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

ŠRANK	šuplík	skříň	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

ŠTEKER	rozdvojka	zásuvka	nevím	jiný
výskyty	0	19	1	0
procenta	0%	95%	5%	0%

ROŽNOUT	rozsvítit	zapnout	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

LUŽKO	postel	kolébka	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

CECHY	povlečení	přikrývka	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

PLACHTA	deka	prostěradlo	nevím	jiný
---------	------	-------------	-------	------

výskyty	0	19	1	0
procenta	0%	95%	5%	0%

TEPICH	koberec	podlaha	nevím	jiný
výskyty	19%	0	1	0
procenta	20%	0%	5%	0%

GARDYNA	záclona	zahrada	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

ŠRANK	šuplík	skříň	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

ŠTEKER	rozdvojka	zásuvka	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

ROŽNOUT	rozsvítit	zapnout	nevím	jiný
výskyty	19	1	0	0
procenta	95%	5%	0%	0%

LUŽKO	postel	kolébka	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

CECHY	povlečení	přikrývka	nevím	jiný
výskyty	20	0	0	0
procenta	100%	0%	0%	0%

PLACHTA	deka	prostěradlo	nevím	jiný
---------	------	-------------	-------	------

výskyty	2	18	0	0
procenta	10%	90%	0%	0%

SLAVEK	opěrátko	polštář	nevím	jiný
výskyty	0	19	1	0
procenta	0%	95%	5%	0%

STOLEK	stolička	židle	nevím	jiný
výskyty	2	18	0	0
procenta	10%	90%	0%	0%

RYČLA	sedátko	stolička	nevím	jiný
výskyty	2	17	1	0
procenta	10%	85%	5%	0%

výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

SLAVEK	opěrátko	polštář	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

STOLEK	stolička	židle	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

RYČLA	sedátko	stolička	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

SLAVEK	opěrátko	polštář	nevím	jiný
výskyty	0	20	0	0
procenta	0%	100%	0%	0%

STOLEK	stolička	židle	nevím	jiný
výskyty	1	19	0	0
procenta	5%	95%	0%	0%

RYČLA	sedátko	stolička	nevím	jiný
výskyty	3	17	0	0
procenta	15%	85%	0%	0%

Seznam obrázků a grafů

Obr. č. 1	s.14
Graf č. 1	s. 29
Graf č. 2	s. 29
Graf č. 3	s. 30
Graf č. 4	s. 37
Graf č. 5	s. 37
Graf č. 6	s. 38
Graf č. 7	s. 44
Graf č. 8	s. 45
Graf č. 9	s. 45
Graf č. 10	s. 46
Graf č. 11	s. 46
Graf č. 12	s. 47
Graf č. 13	s. 48
Graf č. 14	s. 48